

COSA:n asiakasesimerkit

Kaksi suomalaista asiakasesimerkkiä Lasten toimintamahdollisuuksien itsearviointi COSA:n käsikirjaan

Toimintaterapian koulutusohjelma
Toimintaterapeutti
Opinnäytetyö
3.11.2008

Jenni Kuukasjärvi

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Toimintaterapian koulutusohjelma		Toimintaterapia	
Tekijä/Tekijät			
Jenni Kuukasjärvi			
Työn nimi			
COSA:n asiakasesimerkit - Kaksi suomalaista asiakasesimerkkiä Lasten toimintamahdollisuuksien itsearviointi COSA:n käsikirjaan			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Opinnäytetyö	Syky 2008	58 + 1 liite	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa kaksi suomalaista asiakasesimerkkiä Lasten toimintamahdollisuuksien itsearviointi COSA:n (The Child Occupational Self Assessment COSA, version 2.1) käsikirjaan. Opinnäytetyö on osa COSA:n suomenkielisen laitoksen käänös- ja kehittämistyötä. COSA on asiakaslähtöinen, Inhimillisen toiminnan malliin (MOHO) perustuva lasten ja nuorten arviointimenetelmä, jolla saadaan esille lapsen tai nuoren oma näkemys toiminnallisesta pätevyydestään ja päivittäisten toimintojen tärkeydestä hänelle. COSA:n avulla voidaan asettaa asiakaslähtöisesti terapian tavoitteita ja seurata niiden toteutumista. Lisäksi COSA antaa kokonaisvaltaisesti olennaista tietoa asiakkaan toiminnallisesta käyttäytymisestä ja osallistumisesta, mikä vaikuttaa intervention suunnitteluun sekä käytännön toteutukseen.</p> <p>Asiakasesimerkit tuotettiin yhteistyössä kahden toimintaterapeutin kanssa. Asiakasesimerkkien tuottamista varten luotiin sisältörunko, joka ilmensi asiakasesimerkin kriteerejä. Kriteereitä ovat: MOHO, asiakaslähtöisyys ja COSA:n käyttöominaisuudet, jotka tulevat näkyviksi asiakasesimerkissä. Sisältörungon muodostumista ohjasivat COSA:n käsikirjaan, taustateorioihin ja englanninkielisiin asiakasesimerkkeihin tutustuminen. Sisältörungon toimivuutta testattiin englanninkielisillä asiakasesimerkeillä. Tiedonkeruu yhteistyökumppaneilta toteutui sisältörungon avulla, puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla.</p> <p>Asiakasesimerkit esittelevät COSA:n käyttöä kahden toimintaterapeutin asiakkaan kanssa. Ensimmäinen asiakasesimerkki kuvaa COSA:n käyttöprosessia terapian alkuarvioinnista tavoitteiden asetteluun ja seuranta-arviointiin. Toisessa asiakasesimerkissä kuvataan COSA:n käyttöä osatavoitteiden asettamisessa pitkäkestoisessa toimintaterapiassa.</p> <p>Opinnäytetyössä esitellään COSA:n roolia osana toimintaterapiaprosessia. Toimintaterapiaprosessia tarkastellaan kahden prosessimallin, Toiminnallisen suoriutumisen prosessin ja Terapeuttisen päättelyn prosessin, kautta. Lisäksi asiakasesimerkeissä tuodaan näkyväksi COSA:n käytön liittyminen osaksi terapiaprosessia.</p>			
Avainsanat			
Asiakasesimerkki, COSA, lasten toimintaterapia, itsearviointi, toimintaterapiaprosessi			

Degree Programme in		Degree
Occupational Therapy		Bachelor of Occupational Therapy
Author/Authors		
Jenni Kuukasjärvi		
Title		
Case studies of COSA - Two Finnish Case Studies for the Manual of the COSA		
Type of Work	Date	Pages
Bachelor's thesis	Autumn 2008	58 + 1 appendicy
<p>ABSTRACT</p> <p>The purpose of this thesis is to produce two Finnish client case study for Child Occupational Self Assesment COSA (version 2.1) handbook. The thesis is part of translation and developement process of Finnish COSA handbook. COSA is an assesment method based on the Model of Human Occupation and charts out the client's views about his/her occupational competence and values in daily activities. COSA is a tool for occupational therapy's goal setting process and measuring outcomes. In addition COSA provides holistic and substantial information of clients occupational behavior and participation by exploiting intervention's planning and realisation.</p> <p>Case studies were produced in cooperation with two occupational therapists. For case studies a framework was created to exemplify the criteria of studies. The criteria are: MOHO, client-centredness and COSA's features, which comes out in case studies. The consist of the framework was directed by COSA handbook, backgroud theories and earlier English client case studies. Framework was tested with the English case studies. Data acquisition from affiliates was done with the help of the framework.</p> <p>The client case studies presents the use of COSA with two occupational therapists' clients. First study shows the process of COSA from evaluation to goal setting and outcome measurement. The second study shows the use of COSA in setting part goals in long term occupational therapy process.</p> <p>The thesis shows the role of COSA in occupational therapy process. The process is examined by two process models, Occupational performance process and Therapeutic reasoning process. In addition the case studies shows COSA's inclusion to part of therapy process.</p>		
Keywords		
Client case study, COSA, children occupational therapy, self-assesment, occupational therapy process		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	OPINNÄYTETYÖ OSANA KEHITYSTYÖTÄ	3
2.1	Lähtökohdat ja työn tarkoitus	3
2.2	Toteutus	4
3	LASTEN TOIMINTAMAHDOLLISUUKSIEN ITSEARVIOINTI COSA	6
3.1	COSA:n esittely	6
3.1.1	COSA:n raamit	7
3.1.2	COSA:n rakenne	7
3.2	Inhimillisen toiminnan malli COSA:n viitekehysenä	9
3.2.1	Toiminnallinen käyttäytyminen	9
3.2.2	Toiminnan ulottuvuudet	12
3.3	Asiakaslähtöisyys COSA:n lähestymistapana	14
4	COSA JA TOIMINTATERAPIAPROSESSI	15
4.1	Toiminnallisen suoriutumisen prosessimalli	15
4.2	Terapeuttisen päättelyn prosessi	18
5	ASIAKASESIMERKKIEN TUOTTAMISPROSESSI	21
5.1	Asiakasesimerkin kriteerien ja sisältörungon muodostuminen	21
5.2	Sisältörunko	23
5.3	Tiedonkeruu	25
5.4	Asiakasesimerkkien muodostuminen	26
5.4.1	Asiakasesimerkki ”Rikun” muodostuminen sisältörunkoon	26
5.4.2	Asiakasesimerkki ”Teemun” muodostuminen sisältörunkoon	30
6	VALMIIT ASIAKASESIMERKIT	33
6.1	COSA -asiakasesimerkki Riku	34
6.2	COSA -asiakasesimerkki Teemu	41
7	LUOTETTAVUUS JA ETIIKKA	48
8	POHDINTA	49
8.1	Asiakasesimerkkeihin liittyvä pohdinta	49
8.2	COSA:an liittyvä pohdinta	51
8.3	Työn soveltuvuus ja jatkotyöskentelyehdotukset	54
8.4	Oman työskentelyn pohdinta	54
	LÄHTEET	57

LIITE 1

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa kaksi suomalaista asiakasesimerkkiä Lasten toimintamahdollisuuksien itsearviointi COSA:n (The Child Occupational Self Assessment COSA, Version 2.1, Keller – Kafkes – Federico – Kielhofner 2005b) suomenkieliseen käsikirjaan. Suomalaiset asiakasesimerkit muodostuvat kahdesta toimintaterapian asiakastapauksesta yhteistyössä kahden toimintaterapeutin kanssa. Opinnäytetyö on osa suomenkielisen Lasten toimintamahdollisuuksien itsearviointi COSA:n käännös- ja kehittämistyötä.

COSA on asiakaslähtöinen lasten ja nuorten itsearviointimenetelmä, jolla saadaan esille lapsen tai nuoren oma näkemys toiminnallisesta pätevyydestään ja päivittäisten toimintojen tärkeydestä hänelle. COSA:n viitekehys muodostuu Inhimillisen toiminnan mallista (MOHO, Kielhofner 2008) ja sen käyttöprosessia ohjaa asiakaslähtöinen lähestymistapa. Toimintaterapeutit ympäri maailman kannattavat asiakaslähtöisen työskentelyn mukaisia arvoja ja hyvä käytäntö toimintaterapiassa huomioi asiakkaan osallistumisen kaikkiin toimintaterapiaprosessin vaiheisiin: arviointiin, interventioon ja tulosten seurantaan. COSA tarjoaa käytännön työtä tekeville toimintaterapeuteille korkealaatuisen arviointimenetelmän, kun tavoitteena on nuoren asiakkaan mukaan ottaminen terapia-prosessiin. (Keller – Kielhofner 2005: 147.)

Yhteistyökumppaneina opinnäytetyössä toimivat kaksi lasten toimintaterapeuttia, joista toinen työskentelee terveyskeskuksessa ja toinen yksityisenä ammatinharjoittajana. Terveyskeskuksen toimintaterapeutin asiakkaana oli toisluokkalainen poika, jonka kanssa COSA –itsearviointia käytettiin osana alkuarviointia vaikuttaen terapian tavoitteisiin. Terapia toteutui todellisuudessa toisaalla, mutta antaen kattavamman kuvan COSA:n käyttömahdollisuuksista, päätettiin osa asiakasesimerkistä tuottaa kuvitteellisesti. Kuvitteellinen osuus toi näkyväksi COSA:n käyttöprosessin ulottumisen terapian tavoitteiden asetteluun ja tavoitteiden toteutumisen seurantaan saakka. Yksityisen puolen terapeutin asiakas oli kolmasluokkalaisen poika, jonka kanssa COSA:a käytettiin toimintaterapian osatavoitteiden asettamisessa pitkäkestoisessa terapiassa. COSA:n käytön myötä asiakkaan terapialle asetettiin osatavoitteet asiakaslähtöisesti, ulkopuolelta tulleiden kokonaistavoitteiden rinnalle.

Itsearviointi perustuu humanistiseen ihmiskäsitykseen ja itseohjautuvuuden periaatteeseen. Sen perimmäinen lähtökohta on usko ihmisen omaan kykyyn ratkaista itseään

koskevia asioita. (Räisänen 1995: 16.) Itsearviointi tarjoaa terapeutille systemaattisen keinon kerätä tietoa asiakkaan tarpeista, mikä on lähtökohta arviointiprosessissa. Lisäksi itsearviointia pidetään menetelmänä, jota ohjaa top-down -toimintakeskeinen lähestymistapa. Nuorille toimintaterapia-asiakkaille suunnattuja itsearviointeja on tarjolla vasta muutamia ja tyypillisesti ne heijastavat tiettyä toiminnallisen suoriutumisen osa-alueita, kuten leikkiä tai motorisia taitoja. COSA kattaa laajasti toiminnallisen suoriutumisen osa-alueita ja taitoja, ja sitä voidaan käyttää monissa eri konteksteissa. COSA on tarkoitettu käytettäväksi perinteisten terapeuttilähtöisten menetelmien rinnalla, sisällyttäen tarkoituksenmukaisesti lapsen näkemyksen mukaan arviointi- ja interventioprosessiin. COSA on suunniteltu täyttämään asiakaslähtöisten arviointimenetelmien tarvetta lasten toimintaterapiassa. (Keller – Kafkes – Kielhofner 2005a: 118-119.)

Opinnäytetyöraportissa kuvataan sekä opinnäytetyö- että asiakasesimerkin muodostumisprosessi. Näiden lisäksi opinnäytetyö esittelee COSA:n käytön ja teoriaperustan sekä COSA:n liittymisen toimintaterapiaprosessiin, jota tarkastellaan kahden eri näkökulman, Kanadan toiminnallisen suoriutumisen prosessimallin (Stanton – Thompson-Fransen – Kramer 2002) sekä MOHO:n terapeuttisen päättelyn prosessin (Kielhofner 2008), kautta.

2 OPINNÄYTETYÖ OSANA KEHITYSTYÖTÄ

Opinnäytetyöllä on käytännönläheinen tarkoitus. Se on osa teoriaperustaisen arviointimenetelmän suomenkielisen laitoksen tutkimustyötä, jonka tarkoituksena on tuottaa käytännön työn tarpeisiin hyvin soveltuva ja luotettava arviointimenetelmä.

2.1 Lähtökohdat ja työn tarkoitus

Metropolia ammattikorkeakoulun (entinen Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia) toimintaterapian koulutusohjelma on tehnyt tutkimusyhteistyötä Illinoisin yliopiston toimintaterapiayksikön kanssa vuodesta 1995 saakka. Yhteistyötä tehdään Inhimillisen toiminnan malliin perustuvien arviointimenetelmien luotettavien suomenkielisten versioiden kehittämiseksi.

The Child Occupational Self Assessment COSA (Version 2.1, Keller – Kafkes – Federico – Kielhofner 2005b) julkaistiin 2005 USA:ssa ja sen käyttö- ja kääntämisoikeus ostettiin Stadian toimintaterapian koulutusohjelmalle 2006. Tämän jälkeen Stadiassa valmistui kaksi opinnäytetyötä COSA:n käännös- ja kehittämistyönä. Ensimmäinen oli Sanna Asteljoen ja Soila Pullin marraskuussa 2006 valmistunut opinnäytetyö ”The Child Occupation Self Assessment (COSA, version 2.1) – Lasten toimintamahdollisuuksien itsearviointi COSA:n esittely ja suomennosprosessi”. Työssä suomennettiin COSA:n arviointilomake ja sen väittämiä kuvaavat selvitykset sekä selvitettiin suomennosten ymmärrettävyyttä käyttökokeilulla. Jälkimmäinen opinnäytetyö oli Jonna She-meikka-Oubellan työ ”Lasten toimintamahdollisuuksien itsearviointi COSA (version 2.1) – Toimintaterapeuttien kokemuksia COSA:n käytöstä ja toimivuudesta”, joka valmistui marraskuussa 2007. Tässä työssä tutkittiin COSA:n käytettävyyttä toimintaterapia-asiakkailta ja osana opinnäytetyötä suomennettiin COSA:n käsikirja.

COSA -arviointimenetelmän suomenkielinen laitos lähestyy julkistamisvaihetta. Metropolia ammattikorkeakoulu toimintaterapian koulutuspäällikkö Helena Launiainen yhteydenotossa COSA:n julkaisijaan, Psykologien kustannukseen, ehdotettiin COSA:n julkaisuprosessin eteenpäin viemiseksi suomalaisten asiakasesimerkkien tuottamista COSA:n käsikirjaan. Asiakasesimerkkien tarkoitus on kuvata COSA:n käyttömahdollisuuksia suomalaisessa kulttuurissa.

Opinnäytetyö toteutuu osana COSA:n käännös- ja kehitystyötä, ja työ on muodoltaan toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on lopullisena tuotoksena aina jokin konkreettinen tuote (Vilka – Airaksinen 2003: 51). Tässä opinnäytetyössä tuotoksena ovat kaksi asiakasesimerkkiä, jotka tulevat osaksi julkaistavaa arviointimenetelmää. Opinnäytetyö edistää osaltaan COSA:n julkaisuprosessia Suomessa, jonka myötä lasten kanssa työskentelevät toimintaterapeutit saavat käyttöönsä standardoidun menetelmän asiakaslähtöisyyden edistämiseksi lasten arvioinnissa ja terapian suunnittelussa.

2.2 Toteutus

Opinnäytetyöprosessi COSA:n parissa käynnistyi syksyllä 2007, jolloin koulutuspäällikkö Helena Launiainen tarjosi COSA:n kehitystyön jatkamista opinnäytetyöaiheeksi. Aihe muotoutui nykyiseksi julkaisijan toiveesta tammikuussa 2008.

Työsuunnitelma valmistui maaliskuussa 2008 aiheesta ”Kahden suomalaisen asiakasesimerkin tuottaminen COSA:n käsikirjaan”. Työsuunnitelman valmistumisen jälkeen käynnistyi yhteistyökumppaneiden etsiminen. Henkilökohtaisen käyttökokemuksen saamiseksi toteutui toukokuussa 2008 COSA:n käyttö yhden lapsen kanssa, joka ei ollut toimintaterapeutin asiakas. Kesäkuun 2008 alussa sovittiin kahden toimintaterapeutin kanssa suullisesti yhteistyöstä. Toinen heistä työskenteli terveystieteiden tutkimuskeskuksessa lasten toimintaterapeutina ja toinen yksityisenä ammatinharjoittajana lasten neurologisessa kuntoutuksessa. Terveystieteiden tutkimuskeskuksessa työskentelevällä toimintaterapeutilla oli aiempaa kokemusta COSA:sta, yksityisen puolen toimintaterapeutilla puolestaan ei.

Yksityisen puolen terapeutin ensimmäinen perehdytyskerta COSA:an toteutui kesäkuussa 2008 yhdellä tapaamiskerralla. Ennen tapaamista terapeutille oli toimitettu COSA:n englanninkielinen käsikirja, suomenkielinen tutkimusversio COSA:n käsikirjasta sekä kaksi COSA:sta tehtyä opinnäytetyötä. Perehdytyksessä terapeutin kanssa käytiin läpi COSA:n käyttö vaiheittain. Elokuun 2008 alussa oli toinen perehdytystapaaminen, jolloin pohdittiin erityisesti käytön toteutumista. Tuolloin terapeutilla oli myös tiedossa sopiva esimerkkiasiakas. Terapeutti syvensi kokemustaan COSA:sta harjoittelemalla sen käyttöä muiden asiakkaidensa kanssa. COSA:n käyttö esimerkkiasiakkaan kanssa toteutui syys- ja lokakuussa 2008, ja tiedonkeruu välittömästi toteutuneiden COSA:n käyttötilanteiden jälkeen.

Terveystieteiden tutkimuskeskuksen toimintaterapeutin kanssa työskentely toteutui puhelimitse ja sähköisesti kaukaisen sijainnin vuoksi. Perehdytysvaihetta ei toteutettu terapeutin kanssa, koska hänellä oli jo ennestään kokemusta COSA:sta. Kesäkuussa 2008 terapeutilla oli tiedossa mahdollinen esimerkkiasiakas, joka oli tulossa hänen asiakkaakseen elokuussa 2008. Esimerkkiasiakas kuitenkin vaihtui ja asiakaskuvaus päädyttiin tuottamaan keväällä 2008 toteutuneen COSA:n käyttötilanteen pohjalta. Asiakaskuvaukseen otettiin mukaan mahdollisuus kuvitteellisten osuuksien lisäykseen, koska COSA:n käyttö oli toteutunut asiakaskuvauksen kannalta vajaana prosessina. Tiedonkeruu tapahtui syys- ja lokakuussa 2008.

Ennen tiedonkeruuta oli esimerkkiasiakkaina toimivilta lapsilta ja heidän huoltajiltaan sekä kummaltakin toimintaterapeutilta saatu kirjalliset suostumukset kehitysohjeeseen osallistumisesta. Asiakasesimerkkien kirjoittamisprosessi toteutui lokakuussa 2008, jolloin asiakasesimerkkejä myös luetettiin yhteistyökumppaneilla. Opinnäytetyöraportin

kirjoittaminen alkoi helmikuussa 2008 tietoperustan kirjoittamisella ja jatkui marraskuun 2008 alkuun saakka.

3 LASTEN TOIMINTAMAHDOLLISUUKSIEN ITSEARVIOINTI COSA

The Child Occupational Self Assessment COSA, version 2.1, Keller – Kafkes – Federico – Kielhofner 2005b) on monipuolinen arviointimenetelmä, joka antaa lapsen oman näkemyksen lisäksi terapeutille tietoa lapsen toiminnallisesta käyttäytymisestä sekä suoriutumuksesta. COSA pohjautuu Inhimillisen toiminnan mallin käsitteisiin (MOHO, Kielhofner 2008) jonka toteutusta ohjaa asiakaslähtöinen lähestymistapa.

3.1 COSA:n esittely

COSA on suunniteltu antamaan tietoa asiakkaan toiminnallisesta osallistumisesta jokapäiväisissä toiminnoissa ja antaa asiakkaalle mahdollisuuden ilmaista henkilökohtaisia arvojaan ja muutostarpeitaan arvioimalla jokapäiväisten toimintojen tärkeyttä itselleen. COSA:n avulla saadaan asiakkaan oma näkemys esille ja mahdollistetaan asiakkaan osallistuminen terapian tavoitteiden ja suunnitelman muodostamiseen. COSA:n avulla voidaan myös seurata tavoitteiden toteutumista, jolloin itsearviointi tehdään terapian alussa ja lopussa. (Kielhofner 2008: 246-248.) Tunnistamalla asiakkaan pätevyyttä ja arvoja jokapäiväisissä toiminnoissaan, voi COSA tukea itsemäärittelytaidon kehittymistä, jota voidaan kuvailla ”kykynä tunnistaa ja saavuttaa tavoitteita, jotka perustuvat itsensä tuntemiseen ja arvostamiseen” (Keller ym. 2005a: 119).

Nykyinen COSA on kehitetty Baron’n ja Curtain’n kehittämän ”My Strengths and Goals” ja ”Children Self Assessment on Occupational Functioning” itsearviointimenetelmien sekä ”The Occupational Self Assessment” (OSA, toimintamahdollisuuksien itsearviointi, Baron ym. 2002) pohjalta. (Keller ym. 2005b: 6.) Kafkes ja Keller ovat tutkineet COSA:n psykometrisia ominaisuuksia ja tutkimustuloksista on julkaistu kaksi artikkelia. Psykometrisesti luotettavan asiakaslähtöisen arviointimenetelmän käyttö asiakkaan osallistumisen edistämiseksi tukee näyttöön perustuvaa käytäntöä. (Keller – Kielhofner 2005: 147.)

3.1.1 COSA:n raamit

COSA:a suositellaan käytettäväksi 8-13-vuotiaiden kanssa, mutta voidaan käyttää 8-17-vuotiaiden asiakkaiden kanssa. Arviointimenetelmän käyttö edellyttää asiakkaalta riittäviä kognitiivisia taitoja itsearviointin tekemiseen sekä halua osallistua toimintaterapian tavoitteiden asettamiseen ja suunnitteluun. COSA:n tarkoituksenmukaisen käytön vuoksi tulee terapeutin ensin määritellä, onko COSA sopiva kyseiselle asiakkaalle, edellyttäen, että terapeutti tuntee asiakasta jonkin verran ennen kuin arviointia päätetään käyttää. (Keller ym. 2005b: 7.)

COSA:n arviointilomakkeessa on 25 väittämää, jotka kartoittavat lasten ja nuorten toiminnallista osallistumista koulussa, kotona ja heidän lähiympäristöissään. Neliportaisen arviointiasteikon avulla asiakas tuo esille kokemustaan toiminnallisesta pätevyydestään ja itselleen tärkeistä toiminnoista. Itsearviointin tekemisen apuna ovat visuaaliset symbolit sekä yksinkertainen, helppo kieli. COSA:ssa on kaksi toteutusversiota: lomakeversio sekä korttiversio. Toimintaterapeutti arvioi, kumpi toteutusversio on asiakkaalle sopivampi. Kuten COSA:n käytöstä, myös sen sovellutuksesta päätetään yksilöllisesti kunkin asiakkaan kohdalla. (Keller ym. 2005b: 2,7.)

3.1.2 COSA:n rakenne

COSA:n käyttö jakaantuu vaiheisiin. Aluksi terapeutti päätää millaista COSA:n soveltamista asiakkaan kohdalla käytetään. COSA:n käsikirjassa on esitelty useita esimerkkejä sekä kortti- että lomakeversion soveltamiskeinoista. Vaikka erilaisia sovellutuksia voidaan tehdä asiakkaan erityistarpeiden mukaan, on muistettava, ettei COSA:n vastauksia koskaan saa päättää kukaan muu kuin asiakas itse. (Keller ym. 2005b: 8-9.)

Ympäristö valmistellaan sopivaksi (rauhallinen, hiljainen, häiriötön) sekä huomioidaan ajan käyttö. Terapeutti selittää asiakkaalle COSA:n käyttötarkoituksen selkeästi ennen varsinaisen arvioinnin tekemistä. Perusteluita voidaan muokata kullekin asiakkaalle sopiviksi, jotta asiakas ymmärtää COSA:n käyttötarkoituksen. Terapeutti perehdyttää asiakkaan COSA:n täyttämiseen esittelemällä arviointilomakkeen rakennetta sekä selittämällä vastausasteikon ja symbolien merkitystä. Asiakasta ohjeistetaan vastaamiseen ja avun pyytämiseen tai kysymiseen tarvittaessa, sekä korostetaan vielä asiakkaan oman näkemyksen esille tuomista. Käsikirjassa on osio COSA:n väittämien tarkentamiseksi,

jota terapeutti voi hyödyntää selittäessään väittämiä asiakkaalle, jos hän ei ymmärrä niitä. (Keller ym. 2005b: 9-13.)

Perehdytyksen jälkeen siirrytään käyttämään COSA:a. Käsikirjassa on esitelty sekä lo-
make- että korttiversioin käyttö yksityiskohtaisesti. Terapeutin tulee valvoa COSA:n
käyttöä erityisesti asiakkaan tunnetilaa seuraamalla. Jos asiakas on turhautunut tai her-
mostunut, voidaan arvioinnissa pitää tauko tai viedä loppuun toisella kerralla. (Keller
ym. 2005b: 14.)

Arviointilomakkeen täyttämistä seuraa COSA:n tulosten tulkinta, joka tapahtuu käymäl-
lä läpi vastaukset ja keskustelemalla niistä asiakkaan kanssa. Aluksi terapeutti käy läpi
jokaisen väittämän ja määrittelee keskustelua tarvitsevat osa-alueet. Myös väittämät,
joita asiakas ei ole määritellyt haastaviksi, käydään läpi, jotta asiakkaan vahvuudet tule-
vat myös esille. Jos asiakkaan ja terapeutin arvio jostakin väittämästä ei ole sama, tulee
terapeutin kertoa oma mielipiteensä, kuitenkin painottaen asiakkaan mielipiteen ja nä-
kemyksen tärkeyttä. Kun keskustelua tarvitsevat osa-alueet on määritelty siirrytään kes-
kustelemaan osa-alueista. Asiakas kertoo näkemyksensä jokaisesta väittämästä, jonka
hän on määritellyt ongelmalliseksi, jolloin päästään keskustelemaan siitä, mitkä asiat
vaikuttavat niihin. (Keller ym. 2005b: 18-20.)

Keskustelussa edetään määrittelemään tärkeysjärjestys tavoitteille. Tällöin keskustellaan
siitä, millä osa-alueilla asiakas eniten haluaisi muutosta tapahtuvan. Ongelma-alueet
voidaan käydä vielä kertaalleen läpi ja asiakas määrittelee niistä hänelle tärkeimmät
muutoskohteet. Määrittelyn jälkeen terapeutti ja asiakas päättävät yhdessä terapian ta-
voitteista. Asiakkaalle selitetään ja hänen kanssaan keskustellaan myös siitä, millä kei-
noin tavoitteisiin pyritään. Tämä auttaa asiakkaan sitoutumista työskentelyyn. Terapia-
prosessin aikana kerrataan tavoitteita ja keinoja niihin pääsemiseksi, yhdessä asiakkaan
kanssa. (Keller ym. 2005b: 20-21.)

COSA:n viimeinen vaihe on seuranta-arvioinnin tekeminen, jonka avulla saadaan tietää
terapian tulokset ja vaikuttavuus. Tässä vaiheessa asiakas täyttää COSA:n uudelleen tai
arviointi tehdään haastatteleamalla asiakasta muutoskohteina olleiden väittämien osalta.
Seuranta-arvioinnissa voidaan löytää myös uusia, esimerkiksi muuttuneen elämäntilan-
teen mukana tulleita, haasteellisia tai tukea tarvitsevia osa-alueita. (Keller ym. 2005b:
21-22.)

3.2 Inhimillisen toiminnan malli COSA:n viitekehystenä

COSA:n sisältö perustuu Inhimillisen toiminnan mallin (The Model Of Human Occupation MOHO, Kielhofner 2008) käsitteistöön. MOHO on toimintakeskeinen, asiakaslähäinen, kokonaisvaltainen, näyttöön perustuva ja käytäntöläheinen malli, joka pohjautuu muihin toimintaterapian malleihin sekä monitieteellisiin teorioihin. MOHO tarkastelee laajasti inhimillistä toimintaa, selittäen henkilön motivoitumista ja valintojen tekemistä sekä kuinka he organisoivat ja suorittavat tarvittavia toimintojaan. MOHOn mukaan ihminen voidaan nähdä kolmen toisiinsa liittyvän käsitteen kautta: tahto, tottumus ja suorituskyky. Tarkastelussa tulee myös aina huomioida ympäristön vaikutus henkilön motivaatioon, toimintatapaan ja suoriutumiseen, koska ympäristöllä on kiinteä vaikutus toimintaan ja henkilön toiminnallisia olosuhteita ei voida tiedostaa ymmärtämättä heidän ympäristöään. (Kielhofner 2008: 3-12.)

COSA heijastaa useita MOHO:n käsitteitä. Väittämät on muodostettu kuvaamaan tyyppillistä lapsuuden toiminnallista suoriutumista ja osallistumista jokapäiväisissä toiminoissa kotona, koulussa ja muussa yhteisössä. Väittämät heijastavat myös asiakkaan tahtoa, joka on käytössä jokapäiväisessä elämässä sekä asiakkaan kykyä ylläpitää tyydyttäviä ja tuottavia rooleja. Erityisesti COSA keskittyy selvittämään asiakkaan toiminnallista pätevyyttä ja identiteettiä. MOHON mukaan henkilökohtaiset tekijät, kuten motivaatio, mielenkiinnot, tavat ja kyvyt sekä ympäristötekijät myötävaikuttavat yksilön pätevyyden tunteeseen ja identiteettiin. Terapeutti voi käyttää MOHO:n käsitteistä mielenkiintoja, arvoja ja tapoja tukemaan itsemääritystä ongelmanratkaisussa, päätöksenteossa ja tavoitteiden asettelussa. Ympäristö käsitteenä voi auttaa terapeuttia tunnistamaan ympäristön resursseja tukea yksilön henkilökohtaista kasvua. (Keller – Kielhofner 2005: 148; Keller ym. 2005a: 119.)

3.2.1 Toiminnallinen käyttäytyminen

Henkilön toiminnalliseen käyttäytymiseen vaikuttavat neljä tekijää: **tahto**, **tottumus** ja **suorituskyky**, jotka liittyvät henkilöön sekä **ympäristö**, joka vaikuttaa eri ulottuvuuksillaan ihmisen toiminnalliseen elämään (Baron – Kielhofner – Iyenger – Goldhammer – Wolenski 2007).

Tahdon käsitteeseen sisältyvät ne ajatukset ja tunteet, joita ihminen pitää tärkeinä (arvot), joissa kokee henkilökohtaista kyvykkyyttä ja tehokkuutta (henkilökohtainen vai-

kuttaminen) ja jotka kokee mielekkäiksi (mielenkiinnot). Henkilökohtainen vaikuttaminen koostuu kahdesta tekijästä: oman henkilökohtaisen kyvykkyyden tunteesta, johon vaikuttaa henkilön käsitys fyysisistä, älyllisistä ja sosiaalisista taidoistaan, sekä henkilökohtaisesta tehokkuudesta, joka viittaa henkilön tehokkuuden tunteeseen käyttäessään henkilökohtaista kyvykkyyttään saavuttaakseen haluamiaan tuloksiaan elämässään. Henkilökohtainen vaikuttaminen vaikuttaa henkilön toimintaa motivoitumiseen. (Kielhofner 2008: 34-36.)

Kehityskulkunsa aikana ihminen omaksuu uskomuksia ja käsityksiä siitä, mitkä on oikeita, hyviä ja tärkeitä asioita tehdä. Näitä arvoja omaksutaan suuresti kulttuurista, joka viestittää ihmiselle elämisen malleja sekä sitä, mikä arvo on hänen tavallaan elää elämäänsä. Arvot vaikuttavat omanarvontunteeseen, jota ihminen saavuttaa tekemistään asioista ja arvot myös yhdistävät ihmistä toimintaan. Mielenkiinnot kuvaavat mitä henkilö kokee nautittavaksi ja tyydyttäväksi. Tekemisestä nauttiminen voi vaihdella päivittäisen rituaalin tuomasta yksinkertaisesta tyydytyksestä voimakkaaseen mielihyvään, jota ihminen kokee saavuttaessaan intohimon kohteen. Arvot, mielenkiinnot ja henkilökohtainen vaikuttaminen liittyvät yhteen henkilön ajatuksina ja tunteina omasta toiminnasta ja maailmasta. Tahto on dynaaminen prosessi, pitäen sisällään ennakoimisen, valitsemisen, toiminnan kokemisen ja tekemisiensä tulkitsemisen. Tämä osoittaa, kuinka tahto on osa johdonmukaista ajatusten ja tunteiden toimintamallia, joka tapahtuu joka-päiväisessä elämässä. (Kielhofner 2008: 46-47.)

Tottumus on sisäistetty valmius osoittaa johdonmukaista käyttäytymistä, jota ohjaavat tavat ja roolit. Tottumus mahdollistaa henkilön työskentelyn ympäristönsä kanssa ja hoitamaan rutiininsa, jotka muodostavat jokapäiväisen elämän. (Kielhofner 2008: 52.)

Tavat ovat hankittuja taipumuksia vastata ja suoriutua tietyllä pysyvällä tavalla tutussa ympäristössä tai tutuissa tilanteissa. Tavat tarjoavat keinon ohjata ja rakentaa toimintaa sovittaen se siihen, mitä on meneillään meitä ympäröivässä maailmassa. Tapojen vaikutus näyttäytyy kokonaisvaltaisesti päivittäisissä toimissa. Se, milloin ja millä tavalla toimitaan, ovat vaikutusta henkilön tavoista. Vaikka tapojen mukaan toimiminen kaikesta toiminnastamme on enimmäkseen huomaamatonta, niin selviytyminen päivän toiminnoista ilman tapojen mukaista toimintaa olisi vaivalloista. (Kielhofner 2008: 52-56.)

Tavat ovat myös osa rutiinejamme ja rutiinit puolestaan tarjoavat rakenteen ja ennakoitavuuden elämään. Rutiinien johdonmukaisuus on riippuvainen myös ympäristöstä. Jotkut ympäristöt vaativat pysyviä rutiineja, kuten koulu aikatauluineen ja koulunkäynnin vaatimuksineen, toiset ympäristöt sallivat joustavampia toimintamalleja. Rutiininomainen toiminta perustuu siihen, että ihminen kuuluu sosiaaliseen yhteisöön ja toimii siellä sisäistetyin roolimme kautta. Sisäistetty rooli hankitaan suhteessa muihin ihmisiin sekä odotuksien myötä. Oma kokemus roolistaan vaikuttaa itsensä tuntemiseen. Roolit järjestävät toimintaa kolmella tavalla: ne vaikuttavat tapoihin ja käytökseen sekä tyydyttävät toimintaa. Tavat ja sisäistetyt roolit, jotka muodostavat tottumuksen, kasvattavat ihmiselle tuttavallisen reviirin jokapäiväisessä elämässä ja valmiuden olla vuorovaikutuksessa fyysisessä, ajallisessa ja sosiaalisessa ympäristössä. (Kielhofner 2008: 59-63.)

Suorituskykyä voidaan tarkastella objektiivisesta ja subjektiivisesta näkökulmasta. Objektiivisiä suorituskykyyn vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi kognitiiviset kyvyt, neurologinen, tuki- ja liikuntaelimestön sekä hengitys- ja verenkierron toiminta. Objektiivisesta näkökulmasta pyritään selittämään toiminnallista ongelmaa kuvailemalla häiriötä ja sen perustana olevaa rakennetta tai toimintoja. Objektiivinen lähestymistapa kuvailee myös niitä henkilökohtaisia kokemuksia, joita häiriö aiheuttaa. Subjektiivinen näkökulma kuvailee sitä, kuinka henkilö itse kokee kykynsä ja rajoituksensa. Subjektiiviseen kokemuksen huomiointi voi antaa kuvan henkilön osallistumisesta ja sen rajoituksista, ja näin ollen tärkeää informaatiota terapian toteutukseen. Objektiivinen ja subjektiivinen lähestymistapa sitoutuvat yhteen missä tahansa suorituksen hetkessä, ja osallistuvat kumpikin suoritukseen. (Kielhofner 2008: 69-84.)

Ympäristöä voidaan kuvailla erityisenä fyysisenä ja sosiaalisena, kulttuurisena ja ekonomisena ja poliittisena henkilön kontekstin vaikuttajana, joka vaikuttaa toimintaan motivoitumiseen ja suoriutumiseen. Näin ollen useat ympäristön ulottuvuudet voivat vaikuttaa henkilön toiminnalliseen elämään. Ympäristö tarjoaa vaihtoehtoja ja resursseja, jotka mahdollistavat valintojen ja asioiden tekemistä tai asettaa rajoituksia ja suoraan vaikuttaa toimintaan. Ympäristö voi vaatia tietynlaista käyttäytymistä, rohkaisemalla tai kieltämällä, ja nämä vaatimukset ja rajoitukset vaikuttavat myös tapojen ja roolien kehittymiseen. Ympäristöön voidaan ajatella kuuluvan seuraavia ulottuvuuksia: esineet, joita ihmiset käyttävät tehdessään asioita; tilat, joiden kautta ihminen toimii, toiminnalliset muodot tai tehtävät, joita konteksti odottaa tai edellyttää; sosiaaliset ryhmät, joita ihminen kohtaa; kulttuuri, joka vaikuttaa ja täyttää ympäristön fyysiset ja psyykkiset

näkökulmat; poliittinen ja ekonominen konteksti, joka vaikuttaa sellaisiin asioihin, kuten vapaus ja toiminnalle käyttökelpoiset resurssit. Yksilön suhde ympäristöön on intiimi ja vastavuoroinen. Ihminen jatkuvasti etsii tietyn tyyppisiä ympäristöjä ja pyrkii muuttamaan ympäristöään itselleen. (Kielhofner 2008: 86-87.)

3.2.2 Toiminnan ulottuvuudet

Kun puhutaan siitä, mitä ihmiset tekevät toimintojensa kulussa, voidaan puhua kolmesta toiminnan ulottuvuudesta: **toiminnallinen osallistuminen**, **toiminnallinen suoriutuminen** ja **toiminnalliset taidot** (Kielhofner 2008: 101).

Toiminnallinen osallistuminen merkitsee henkilön osanottamista yhteisöön omien kokemustensa kanssa omassa elämän kontekstissaan. Tässä yhteydessä puhuttaessa osallistuminen merkitsee työelämässä mukana olemista, leikkiä tai päivittäisiä toimintoja, jotka ovat osa yksilön sosiokulttuurista kontekstia ja ovat välttämättömiä yksilön hyvinvoinnille. Osallistumiseen vaikuttaa yhtäläisesti suorituskyky, totumus, tahto ja ympäristötekijät. Näin ollen toiminnallinen osallistuminen on sekä henkilökohtaista että kontekstuaalista. Henkilökohtaiseksi osallistumisen tekee se, millä tavalla henkilö osallistuu, johon vaikuttaa yksilön motiivit, roolit, tavat, mahdollisuudet ja rajoitukset. Kontekstuaaliseksi puolestaan tekee se, että ympäristö voi olla mahdollistava tai rajoittava osallistumiselle. Toimintakyvyn haitta voi hankaloittaa, mutta ei välttämättä estä osallistumista, jos asianmukainen ympäristön tuki on paikallaan. (Kielhofner 2008: 101-102.)

Toiminnallinen suoriutuminen ohjaa toiminnan muotoa. Koska suurin osa suoriutumista sisältää asioita, jotka ovat osa päivittäisiä rutiineja, totumuksella on tärkeä vaikutus suoriutumiseen. Suoriutumiseen vaikuttaa myös voimakkaasti ympäristö. Ympäristötekijät riippuvaisia siitä, kuinka haitta vaikuttaa suoriutumiseen. Esimerkiksi ympäristön tuki vaihdellen apuvälineistä muistikeinoihin voi auttaa henkilöä suoriutumaan toiminnasta suorituskyvyn rajoituksista huolimatta. (Kielhofner 2008: 102-103.)

Taidot voidaan pitää huomionarvoisina tavoitteellisina tekoina, joita henkilö tekee suoriutumisen aikana. Erona suorituskyvylle, joka viittaa perustana olevaan kyvykkyyteen, taidot viittaavat konkreettisiin toimintoihin, jotka tapahtuvat aiottujen toimintojen keskellä. Henkilön ominaisuudet (pitäen sisällään tahdon, totumuksen ja suorituskyvyn) ovat vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, jonka tuloksena ovat taidot. Taidot voidaan

jakaa kolmenlaiseen ryhmään: motorisiin, prosessuaalisiin ja vuorovaikutustaitoihin. (Kielhofner 2008: 103.)

Taidot ovat siis sulautettuina suoriutumiseen ja suoriutuminen on puolestaan sulautunut osallistumiseen. Kun henkilö osallistuu erilaisiin toimintoihin, he täyttävät suuren määrän tehtäviä ja toimintoja, ja käyttävät laajasti erilaisia taitoja. Useimpien ihmisten elämä käsittää erilaisia toiminnallisen osallistumisen muotoja. Tämä osallistuminen on seurauksena **toiminnallisesta mukautumisesta** ja sen osatekijöistä **toiminnallisesta identiteetistä** ja **pätevyydestä**. (Kielhofner 2008: 105.)

Toiminnallinen identiteetti määrittää ihmisen kokemusta siitä kuka hän on ja toivoisi tulevansa toimijana, muotoutuen yksilön toiminnallisen osallistumisen historiasta. Yksilön tahto, tottumus ja kokemus elävästä kehostaan ovat kaikki integroituneena hänen toiminnalliseen identiteettiinsä. Toiminnallinen identiteetti pitää siis sisällään: yksilön tunteen kyvyistään ja tehokkuudestaan toimiessaan; asioita, jotka yksilö kokee mielekkäiksi ja kiinnostaviksi tehdä; kuka yksilö on rooliensa ja ihmissuhteidensa kautta määriteltynä; mitä yksilö kokee välttämättömäksi ja tärkeäksi tehdä; tunteen tuttavallisista elämän rutiineista; käsityksen yksilön ympäristöstä ja siitä, mitä se odottaa ja tukee. Toiminnallisen identiteetin rakentaminen alkaa kykyjemme ja kiinnostuksiemme tunteemisesta kokemuksen kautta ja laajentuu arvopohjaisen tulevaisuuden rakentamiseen. (Kielhofner 2008: 106.)

Toiminnallinen pätevyys on taso jolla yksilö ylläpitää toiminnallisen osallistumisen muotoa, joka heijastaa yksilön toiminnallista identiteettiä. Toiminnallinen pätevyys pitää sisällään: odotusten täyttämisen yksilön rooleissa ja yksilön omissa arvoissa ja suorituksen normeissa; rutiinien ylläpitämistä, jotka mahdollistavat yksilön vapauttaa vastuuta; osallistumisen toimintoihin, jotka tarjoavat tunnetta kyvykkyydestä, kontrollista, tyytyväisyydestä ja täyttymyksestä; mahdollisuuden tavoitella yksilön arvoja ja tehdä toimintoja saavuttaakseen haluttuja päämääriä. (Kielhofner 2008: 107.)

Toiminnallinen mukautuminen on seurausta yksilön toimintoihin osallistumisen historiasta. Siitä saakka, kun ihminen oppii ensimmäiset toiminnan muodot ja alkaa osallistua ympäröivään maailmaan tekemällä asioita, hän muodostaa omaa tahtoaan, tottumustaan ja suorituskykyään. Tämän prosessin kautta ihminen on välittömässä vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristön kanssa. Henkilökohtaiset ominaisuudet, vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, vaikuttavat toiminnalliseen osallistumiseen.

Toiminnallinen mukautuminen tarkoittaa positiivista toiminnallisen identiteetin ja pätevyyden rakentumista ajan kuluessa. (Kielhofner 2008: 107-108.)

3.3 Asiakaslähtöisyys COSA:n lähestymistapana

Arviointimenetelmän käytännön toteutusta ohjaa asiakaslähtöinen lähestymistapa. Tämä lähestymistapa perustuu asiakkaan yksilöllisyyden ja hänen näkemyksiensä kunnioittamiseen, sekä asiakkaan ja terapeutin kumppanuuteen. MOHO on luonnostaan asiakaslähtöinen lähestymistapa, sillä se tarkastelee asiakasta ainutlaatuisena yksilönä ja näkee asiakkaan muutoksensa varsinaisena liikkeellepanijana. (Keller ym. 2005b: 5.) Myös Pollock'in ja McColl'in (1998: 92-93) mukaan asiakaslähtöisessä interventiossa ajatellaan muutosprosessin alkavan asiakkaasta itsestään ja toimintaterapeutin roolina on olla sen mahdollistaja. Asiakaslähtöisessä toimintaterapiassa käytetään mahdollistavaa ja merkityksellistä toimintaa tavoitteellisessa yhteistyössä ja vuorovaikutusprosessissa, joka pohjaa sekä asiakkaan että toimintaterapeutin asiantuntemukseen. Ihmisen tarve tulla kuulluksi ja autetuksi oman elämänsä ja toimintansa asiantuntijana korostuu asiakaslähtöisessä toimintaterapiassa (Salo-Chydenius 2001: 25.)

Asiakaslähtöisessä käytännössä lähdetään liikkeelle asiakkaan tarpeista. Lasten toimintaterapiassa asiakaslähtöisyyttä toteuttaa top-down –lähestymistapa, jossa painotetaan lapsen toiveiden, arvojen, mielenkiinnon kohteiden ja lapsen omien tavoitteiden esille saamista. Tavoitteena on saada tietoa siitä, millaisista toimintakokonaisuuksista lapsen arki rakentuu ja millaisia rooleja lapsella on. Top-down –lähestymistapa huomioi myös ympäristön merkityksen: millaisissa ympäristöissä lapsi suorittaa toimintoja ja mitä rajoitteita siihen liittyy. (Coster 1998: 337.)

Asiakaslähtöisessä toimintaterapiassa ihmisen oma arviointi ja määrittely toimintakyvystään, ongelmistaan ja voimavaroistaan muodostaa perustan toimintaterapian suunnittelulle, toteutukselle ja seurannalle (Salo-Chydenius 2001: 26). Lasten toimintaterapia-arvioinnissa lapsen omaa aktiivisuutta, valinnanmahdollisuutta ja itsemääräämisoikeutta voidaan tukea esimerkiksi itsearviointin avulla. COSA sopii siis hyvin edistämään työskentelyn asiakaslähtöisyyttä, sillä se mahdollistaa asiakkaan itse määrittellä heille tärkeät asiat ja näin rohkaisee asiakasta osallistumaan terapiaansa. (Keller ym. 2005b: 5.)

Monille lapsille terapian suunnitteluun sitoutuminen on haastavaa ja siksi tavoitteiden asettelu ja toiminnan suunnittelu tapahtuu usein terapeuttilähtöisesti yhteistyössä enemmän vanhempien kuin lapsen kanssa (Missiuna – Pollock 2000: 102). Asiakslähtöisen lähestymistavan mukaan terapian toimintasuunnitelman tulisi muodostua asiakkaan prioriteettien ja huolenaiheiden pohjalta. Toimintasuunnittelu lähtee liikkeelle tavoitteiden asettelusta, jossa on mahdollista luoda kumppanuus asiakkaan ja terapeutin välille. On olemassa näyttöä siitä, selkeät tavoitteet lisäävät asiakkaan motivaatiota ja johtavat positiivisempaan tulokseen. (Lindholm 2005: 20-22.) Nämä asiakslähtöiset periaatteet ovat lähtökohtana myös COSA:n käytössä ja siihen kuuluvassa tavoitteiden asettelussa.

4 COSA JA TOIMINTATERAPIAPROSESSI

COSA on monipuolinen arviointimenetelmä, jonka käyttöprosessi voi ulottua koko toimintaterapiaprosessiin. Seuraavaksi kuvataan COSA:n roolia toimintaterapiaprosessissa Toiminnallisen suoriutumisen prosessimallin (Stanton - Thompson-Fransen - Kramer 2002) ja Terapeuttisen päättelyn prosessin (Kielhofner 2008) avulla. Kummassakin prosessissa näyttäytyy keskenään samankaltaisia vaiheita. Näiden prosessien avaaminen ilmentää COSA:n merkitystä osana terapiaprosessia kahden eri näkemyksen kautta sekä perustelee COSA:n moniulotteisuutta arviointimenetelmänä.

4.1 Toiminnallisen suoriutumisen prosessimalli

Toiminnallisen suoriutumisen prosessimalli on Kanadan toiminnallisen suoriutumisen malliin perustuva käytännön malli, joka toteuttaa asiakslähtöisyyttä ja huomioi asiakkaan vahvuudet ja resurssit terapian suunnittelussa ja toteutuksessa. Prosessimallin tarkoitus on heijastaa toimintaterapian arvoja ja uskomuksia ja ohjata yhteistyön kehittymistä asiakslähtöisessä käytännössä. (Stanton – Thompson-Fransen – Kramer 2002: 58-59.)

Toiminnallisen suoriutumisen prosessimalli korostaa asiakkaan ja terapeutin kumppanuutta. Kumpikin osapuoli tuo erilaista asiantuntijuutta prosessiin: Asiakkaalla on asiantuntijuutta toiminnan toteuttamisestaan, ympäristöstään ja elämäkokemuksistaan, toimintaterapeutilla puolestaan toiminnan mahdollistamisesta koulutuksensa ja kokemuksensa kautta. Malli on joustava ja dynaaminen sekä johtaa tuloksiin ja ohjaa niiden

arviointia ja dokumentointia. (Stanton ym. 2002: 58-59.) Toiminnallisen suoriutumisen prosessimalli toimii asiakaslähtöisyyden käytännön toteuttajana. Asiakaslähtöisyyden ollessa myös COSA:n lähestymistapana, on luontevaa yhdistää tämä malli ja arviointimenetelmä.

Prosessi toteutuu seitsemän vaiheen kautta (Stanton ym. 2002: 58-59):

1. Toimintaterapeutti nimeää, vahvistaa ja asettaa tärkeysjärjestykseen asiakkaan kanssa toiminnallisen suoriutumisen osa-alueet, jotka liittyvät itsestä huolehtimiseen, tuottavuuteen ja/tai vapaa-aikaan.
2. Kun toiminnallisen suoriutumisen osa-alueet on tunnistettu, toimintaterapeutti valitsee yhden tai useamman teorian, joka ohjaa seuraavia prosessin vaiheita.
3. Toimintaterapeutti ja asiakas tunnistavat toiminnallisen suoriutumisen osatekijät ja ympäristön olosuhteet, jotka vaikuttavat suoriutumiseen.
4. Asiakkaan ja toimintaterapeutin prosessiin tuomat vahvuudet ja voimavarat tunnistetaan.
5. Asiakas ja toimintaterapeutti neuvottelevat asiakkaan tavoitteista, joihin toimintaterapialla pyritään ja tekevät toimintasuunnitelmia. Suunnitelmat tarkentavat, mitä asiakas ja toimintaterapeutti tekevät poistaakseen tai minimoidakseen rajoituksia toiminnan toteuttamisessa, jotta tavoitteet voidaan saavuttaa.
6. Suunnitelmat toteutetaan, niitä tarkastellaan ja muutetaan jatkuvasti. Suunnitelmien pohjalta tartutaan toiminnallisiin teemoihin ja pyritään poistamaan tai vähentämään rajoituksia toiminnan osatekijöissä ja/tai ympäristössä.
7. Toiminnan toteuttamisen prosessin tulokset tunnistetaan ja nimetään. Jos tavoitteet on saavutettu, terapia päättyy. Jos ei, tavoitteita tarkastellaan uudelleen. Jos prosessin jatkaminen nähdään hyödyllisenä asiakkaalle, osa prosessista toistetaan.

Prosessin ensimmäisessä vaiheessa terapeutti valitsee menetelmän, joka mahdollistaa asiakkaalle tunnistaa tärkeitä toiminnallisen suoriutumisen osa-alueitaan (Stanton ym. 2002: 62). COSA sopii hyvin välineeksi prosessin ensimmäisessä vaiheessa, koska se ohjaa asiakkaan ilmaisemaan oman näkemyksensä sekä suoriutumisestaan että asioiden tärkeydestä. Kun asiakas on ensin itse esittänyt näkemyksensä toiminnallisen suoriutumisen eri osa-alueista käyvät terapeutti ja asiakas osa-alueet, COSA:n väittämien vastaukset, yhdessä keskustellen läpi. Keskustelussa kiinnitetään huomio erityisesti niihin osa-alueisiin, joihin asiakas toivoo muutosta, eli ne osa-alueet vahvistetaan asiakkaan kanssa. COSA:n kautta voi muutoskohteita tulla esille useampia, jolloin ne asetetaan tärkeysjärjestykseen.

Prosessimallin toisessa vaiheessa terapeutti valitsee teoreettisen viitekehyksen, joka ohjaa toimintaa ja päätöksentekoa siitä kuinka interventio toteutetaan. Viitekehyksen avulla voidaan myös perustella käytännön toteutusta ja selittää asiakkaalle intervention tarkoitusta, näin mahdollistaen asiakkaan osallistumisen prosessiin. (Stanton ym. 2002: 65.) COSA:n käsitteistö pohjautuu Inhimillisen toiminnan mallin, MOHO:on ja sen käytäntöä ohjaa asiakaslähtöinen lähestymistapa. Asiakkaalle selittäessä COSA:n tarkoitusta, terapeutti avaa COSA:n taustateorian käsitteitä, toiminnallista suoriutumista, osallistumista, pätevyyttä ja identiteettiä, sekä asiakaslähtöistä lähestymistapaa asiakkaan kielellä. MOHO yleisenä toimintaterapiamallina voi itsessään toimia terapiaa ohjaavana viitekehystenä, mutta useimmat terapeutit käyttävät MOHO:a yhdessä muiden viitekehysten, kuten sensorisen integraation tai motorisen kontrollin mallin, kanssa (Kielhofner 2008: 4). COSA:sta voi tulla esille muutoskohteita, joiden saavuttamiseen voidaan hakea tukea myös muusta kuin COSA:n taustalla olevasta teoriaperustasta.

Prosessimallin kolmas ja neljäs vaihe liittyvät kiinteästi COSA:n käytössä vastausten keskusteluosuuteen. Keskustelussa ei ainoastaan tunnisteta muutoskohteita, vaan pohditaan myös sitä, mikä vaikuttaa siihen, ettei asiakas ole tyytyväinen omaan suoriutumiseensa, eli etsitään niitä tekijöitä, joihin vaikuttamalla asiakkaan suoriutuminen voisi helpottua tai parantua. Keskustelussa nostetaan esille myös ne osa-alueet, joihin asiakas on tyytyväinen, eli tunnistetaan asiakkaan vahvuudet. Vahvuuksia hyödynnetään terapian suunnittelussa.

Prosessimallin viidennessä vaiheessa terapeutti ja asiakas asettavat terapialle tavoitteet ja tekevät toimintasuunnitelman (Stanton ym. 2002: 66). COSA ohjaa hyvin tähän seuraavaan vaiheeseen, koska tavoitteiden asettelu kuuluu osana COSA:n käyttöä. Aiemmin tärkeysjärjestykseen asetetuista muutoskohteista valitaan ne, jotka halutaan nostaa terapian tavoitteiksi. Tavoitteiden asettelussa suunnitellaan myös keinoja, joilla tavoitteisiin päästään. COSA ei suoranaisesti ole mukana prosessimalli kuudennessä vaiheessa, jossa tehtyä toimintasuunnitelmaa toteutetaan ja päivitetään. Kuitenkin COSA:n käyttö voi vaikuttaa siihen, että asiakas sitoutuu terapiaan, eli toimintasuunnitelman toteuttamiseen, koska on itse ollut mukana vaikuttamassa tehtyyn suunnitelmaan.

COSA:a voidaan käyttää myös tavoitteiden toteutumisen seurannassa, eli sitä voidaan hyödyntää prosessimallin seitsemännen vaiheen toteuttamisessa. COSA:n uudelleen täyttämällä voidaan tarkastella, onko asiakkaan toivomiin osa-alueisiin tullut muutos-

ta asiakkaan omasta mielestä. COSA:sta voi seurantavaiheessa tulla esille myös uusia muutoskohteita. Tavoitteiden toteutumisen seurannalla voidaan tehdä päätöksiä terapian jatkamisesta ja tavoitteiden uudelleen suuntaamisesta.

4.2 Terapeutin päättelyn prosessi

Terapeutin päättely on monitahoinen kognitiivinen prosessi, jota toimintaterapeutti käyttää suunnitellaan, suunnatessaan, suorittaessaan ja reflektoidessaan asiakastyötä. Terapeutin päättelyn muotoja on erilaisia ja päättely on erilaista arviointi- tai terapiaprosessin eri vaiheissa. (Mulligan 2003: 3.) Seuraavaksi esitellään terapeutin päättelyn prosessi MOHO:n (Kielhofner 2008) mukaan.

MOHO on asiakaslähtöinen malli kahdella tärkeällä tavalla. Se näkee jokaisen asiakkaan ainutlaatuisena yksilönä, jonka ominaisuudet määrittävät millaiseksi hänen terapiansa tavoitteet ja strategiat muotoutuvat. Toiseksi se näkee sen, mitä asiakas tekee, ajattelee ja tuntee keskeisenä muutoksen kohteena, eli kuinka hän sitoutuu terapiaan. Terapeutin päättely MOHO:n mukaan keskittyy ymmärtämään asiakasta heidän omien arvojen, kiinnostuksien, kyvykkyyden ja tehokkuuden tuntemuksen, roolien, tapojen ja suoriutumisen kokemusten kautta sopivassa ympäristössä. Näin ollen teoria painottaa myös asiakkaan uskomusten, näkemysten, elämäntapojen, kokemusten ja kontekstin tuntemisen tärkeyttä, koska asiakkaan ainutlaatuiset ominaisuudet määrittävät aina terapian tavoitteita ja toteutumista. Sitoutuminen terapeutin päättelyyn rikastuttaa terapeutin ymmärrystä teoriasta, sillä päättelyyn sisältyy liikkumista teorian ja asiakkaan olosuhteiden välillä. (Kielhofner 2008: 143.)

MOHO -perustainen interventio tukee asiakkaan tekemistä, ajattelua ja tuntemista asiakkaan toivoman muutoksen saavuttamiseksi. MOHO -perustainen käytäntö vaatii asiakas-terapeutin suhdetta, jossa terapeutti ymmärtää, tukee ja kunnioittaa asiakkaan valintoja, toimintaa ja kokemuksia. Asiakas otetaan mukaan terapian suunnitteluun. (Kielhofner 2008: 143.)

Terapeutin päättely MOHO:n mukaan sisältää kuusi askelta (Kielhofner 2008: 144-152):

1. Kysymysten muotoileminen koskien asiakasta. Kysymysten tulee heijastaa tietoa, jota asiakkaasta tiedetään alkuun sekä mitä on tarpeellista tietää asiakkaan tuntemiseksi. Kysymykset ohjaavat terapeutin päättelyn prosessia.

2. Tiedon kerääminen strukturoiduilla ja strukturoimattomilla menetelmillä.
3. Saadun tiedon käyttäminen asiakkaan tilanteen kuvaamisessa, sisältäen asiakkaan vahvuudet ja haasteet.
4. Terapian tavoitteiden muodostaminen ja päättäminen, minkälainen toiminnallinen sitoutuminen mahdollistaisi asiakkaan muutoksen ja minkälaisia terapeuttisia strategioita tarvitaan tukemaan asiakkaan muutosta.
5. Terapian toteuttaminen ja toteutumisen seuranta.
6. Terapian tavoitteiden toteutumisen arviointi.

Terapeuttisen päättelyn prosessin ensimmäisessä vaiheessa painopiste on asiakkaan tuntemisessa, joka tapahtuu systemaattisella tiedonkeruulla. Tiedonkeruun ohjaamiseksi terapeutti luo kysymyksiä asioista, joita haluaa asiakkaastaan tietää. MOHO teoriana ohjaa terapeuttia huomioimaan asiakkaan kokonaisvaltaisesti ja MOHO:n käsikirjassa on esitetty lista mallikysymyksiä, joihin vastausta hakemalla saadaan kuva asiakkaan toiminnallisesta käyttäytymisestä, suoriutumisesta, osallistumisesta, taidoista, pätevyydestä ja identiteetistä. Kysymykset eivät kuitenkaan ole sellaisenaan sopivia asiakkaalle esitettäväksi, vaan ne muotoillaan asiakaskohtaisesti ja olosuhteet huomioiden, keskittyen siihen, mitä tietoa asiakkaasta halutaan. (Kielhofner 2008: 145.) Tämä on myös ensiaskel COSA:n käyttöprosessissa. Ennen päätöstä COSA:n tai minkään muunkaan arviointimenetelmän käyttämisestä on terapeutin pohdittava mistä tiedosta hän on kiinnostunut asiakkaan tuntemiseksi.

Vastatakseen niihin kysymyksiin, jotka on muotoiltu prosessin ensimmäisessä vaiheessa on terapeutin kerättävä tietoa asiakkaasta ja asiakkaan kanssa. Tämä voi tapahtua sekä strukturoidulla että strukturoimattomalla arvioinnilla, tyypillisesti terapeutti käyttää molempia tiedonkeruun muotoja. (Kielhofner 2008: 147.) Terapeutin ollessa kiinnostunut erityisesti asiakkaan pätevyydestä ja identiteetistä sekä toiminnallisesta suoriutumisesta ja osallistumisesta, voisi hän valita tiedonkeruun välineeksi COSA:n ja puolestaan käyttää muita menetelmiä muun tiedon keräämiseen.

Prosessin kolmannessa vaiheessa terapeutti muodostaa keräämänsä tiedon perusteella teoriaan perustuvan ymmärryksen asiakkaastaan eli käsitteellistää asiakkaan tilanteen esimerkiksi MOHO:n avulla selittäen. Sekä asiakkaan vaikeudet ja haasteet että vahvuudet tunnistetaan, asiakkaan ja terapeutin välisessä yhteistyössä. Kolmannen vaiheen tähtäimenä on luoda tietämystä, joka vaikuttaa toiminnan muotoon ja toivottujen muu-

tosten saavuttamiseen. (Kielhofner 2008: 149.) COSA:n avulla käsitteellistäminen tapahtuu luonnollisesti, koska MOHO -perustaisena välineenä se antaa tietoa asioista, joista MOHO viitekehyksenä on kiinnostunut. COSA:n käyttöominaisuuksiin kuuluu vaihe, jossa terapeutti ja asiakas käyvät yhdessä läpi asiakkaan vastaukset painottaen asiakkaan vaikeuksia ja niihin vaikuttavia asioita, sekä huomioiden asiakkaan vastaukset.

Terapian suunnittelu tapahtuu prosessin neljännessä vaiheessa. Terapian tavoitteet ilmaisevat sitä muutosta, jota terapialla tähdätään saavutettavan. Muutosta tarvitaan silloin, kun asiakkaan ominaisuudet tai ympäristö myötävaikuttavat toiminnallisiin ongelmiin tai haasteisiin. MOHO tarjoaa myös terapeutin päättelyn taulukon, jossa on lista muutoksista, jotka vastaavat asiakkaan ongelmiin ja haasteisiin. Tavoitteiden saavuttamiseksi on tehtävä suunnitelma, joka huomioi asiakkaan sitoutumisen, koska terapian onnistuminen riippuu asiakkaan tahdosta hyväksyä tavoitteet sekä keinot niihin pääsemiseksi. Siksi terapiasuunnitelman teko edellyttää niin ikään terapeutin ja asiakkaan yhteistyötä. (Kielhofner 2008: 149-150.) COSA:n käyttöprosessiin kuuluu olennaisesti tavoitteiden asettelu, joten COSA:n kautta asiakkaan muutostoiveet tulevat luontevasti esille tavoitteiden asettelussa. COSA:n käyttöominaisuudet korostavat terapeutin ja asiakkaan yhteistyötä, ja erityisesti asiakkaan omien näkemysten esiin tuloa. Yksi COSA:n tarkoituksista on mahdollistaa asiakkaan sitoutuminen terapiaan sitä kautta, että hän on itse vaikuttanut oman terapiansa tavoitteisiin ja suunnitelmaan.

Terapian toteuttaminen edellyttää toimintasuunnitelman lisäksi terapeutilta jatkuvaa valppautta tarkastella terapian toteutumista ja reagointia muutoksiin (Kielhofner 2008: 151). COSA:n käyttöprosessi ei aktiivisesti etene terapian toteuttamiseen saakka, ainoastaan COSA:sta nousseet asiat ohjaavat terapian muotoutumista. COSA:n käsikirjassa kuitenkin mainitaan tavoitteiden kertaamisesta terapiajakson aikana.

Terapeutin päättelyn prosessin kuudennessa vaiheessa tarkastellaan terapian tavoitteiden toteutumista. Tuloksia voidaan arvioida suhteessa niihin tavoitteisiin, joihin asiakas on itse saanut vaikutusta, eli onko asiakkaan toiveet toteutuneet terapiassa. (Kielhofner 2008: 151.) Tavoitteiden toteutumista voidaan tarkastella myös strukturoiduilla menetelmillä, esimerkiksi COSA voidaan täyttää uudestaan terapiajakson jälkeen, jolloin asiakas voi itse arvioida, onko suoriutumisessa tapahtunut muutosta. Myös asiakkaan

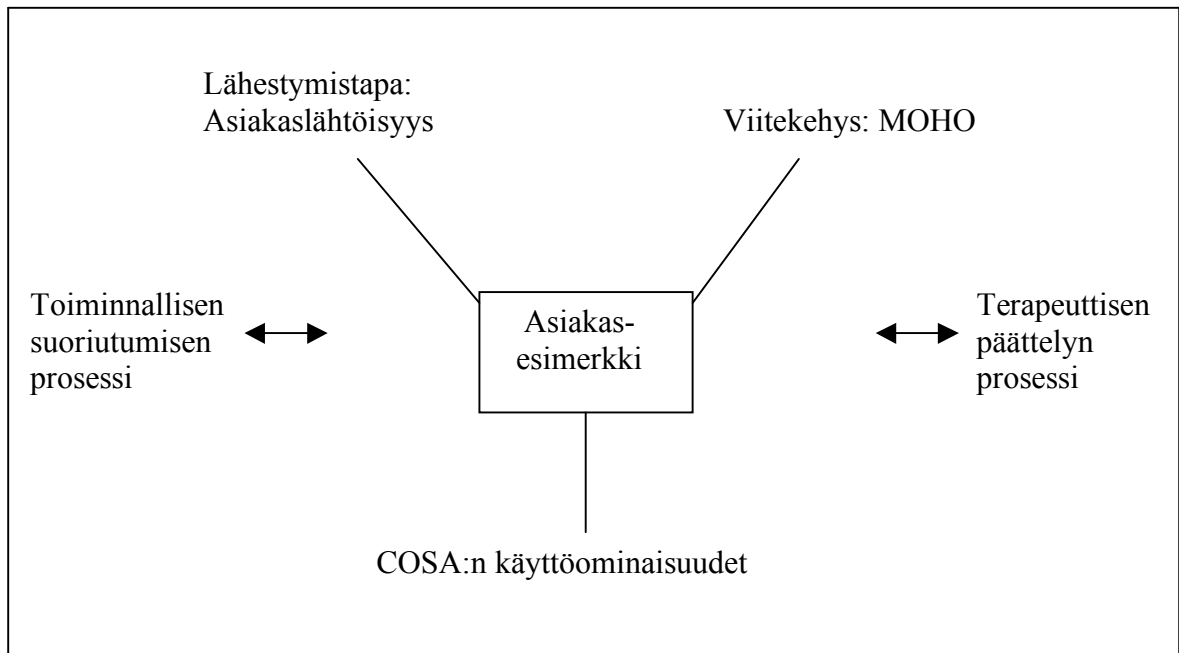
itse asettamat tavoitteet helpottavat asiakkaan omaa ymmärrystä tavoitteiden saavuttamisesta.

5 ASIAKASESIMERKKIEN TUOTTAMISPROSESSI

Asiakasesimerkkien tuottaminen on edellyttänyt perehtymistä COSA:an. COSA:n perehtyminen on sisältänyt COSA:n käsikirjan lukemista, COSA:n taustateorioihin syvennymistä, COSA:n käytön kokeilua sekä COSA:n asiakasesimerkkien tarkastelua erikseen. Lisäksi ymmärrystä asiakasesimerkin tuottamiseen on haettu tutustumalla muihin MOHO:n asiakasesimerkkeihin ja asiakasesimerkin tuottamisprosessissa on auttanut tutustuminen Hynninen-Sundelinin ja Pusan (2007) opinnäytetyöhön ”Kari ja Kirsi – kaksi asiakasesimerkkiä suomalaisen MOHOST -seulonta-arvioinnin käsikirjaan”.

5.1 Asiakasesimerkin kriteerien ja sisältörungon muodostuminen

COSA:n käsikirjaan perehtyminen on osoittanut, että asiakasesimerkkien on muodostuttava COSA:n käyttöominaisuuksia ja käsitteellistä taustaa ilmentäväksi. Käyttöominaisuuksilla tarkoitetaan käsikirjan antamaa tietoa arviointimenetelmän käytöstä. Käyttöominaisuudet on kuvattu kappaleessa 3.1 COSA:n esittely. Käsitteellisellä taustalla tarkoitetaan COSA:n viitekehystä eli Inhimillisen toiminnan mallia (MOHO, Kielhofner 2008) sekä COSA:n lähestymistapaa eli asiakaslähtöisyyttä. Lisäksi asiakasesimerkkien kuvaamisessa huomioidaan COSA:n yhteys toiminnallisen suoriutumisen prosessiin sekä terapeutin päättelyn prosessiin.

KUVIO 1. COSA - asiakasesimerkin kriteerit.

Käsikirjassa ja MOHO:ssa esitetyissä asiakasesimerkeissä on näyttäytynyt selvästi, että kaikki asiakasesimerkit rakentuvat COSA:n rakenteen eli eri käyttövaiheiden mukaan. Käsikirjassa COSA:n käyttö kuvataan kronologisesti yhdeksän käyttövaiheen mukaan. COSA:n suomalaisten asiakasesimerkkien sisältö rakentuu niin ikään COSA:n rakenteen mukaan, mutta rakenteeseen on lisätty kaksi vaihetta täydentämään COSA:n käytön kuvausta asiakasesimerkin muodossa.

Asiakasesimerkin sisällön rakentumiseksi on muodostettu sisältörunko, jossa on viisi pääotsikkoa (valmistelu, käyttö, vastausten tulkinta, tavoitteiden asettelu ja seuranta) ja niiden alle sijoittuen 11 alaotsikkoa, jotka kuvaavat COSA:n käytön eri vaiheita. Kunkin alaotsikon alla on näkyvissä, kuinka sen sisältö, eli kyseisen käyttövaiheen tapahtumat, ilmentävät asiakasesimerkin kriteerejä.

COSA:n englanninkielisessä käsikirjassa on kolme asiakasesimerkkiä COSA:n käytöstä. Lisäksi Kielhofnerin (2008) Model Of Human Occupation –teoksessa on kuvattuna yksi COSA -asiakasesimerkki. Näitä neljää asiakasesimerkkiä on käytetty apuna suomenkielisten asiakasesimerkkien tuottamisessa. Asiakasesimerkkeihin tutustuttiin taustatyöskentelyn yhteydessä ja siitä jäsentynyt tieto on ollut osaltaan sisältörungon muodostumisen pohjana. Ennen sisältörungon käyttöönottamista tiedonkeruuta varten tarkastettiin sen toimivuus vielä uudelleen englanninkielisillä asiakasesimerkeillä. Tarkis-

tuksessa käytiin jokainen englanninkielinen asiakasesimerkki läpi sisältörungon avulla. Huomio oli siinä, noudattelevatko englanninkieliset asiakasesimerkit sisältörunkoa, millaisia poikkeuksia löytyy ja mitä sisältörungosta mahdollisesti puuttuu.

Käytännössä toimivuuden testaus tapahtui erottamalla sisältörungon pääotsikot omilla väreillään ja numeroimalla alaotsikot pääotsikon värillä. Englanninkielisiin asiakasesimerkkeihin merkittiin, kun tietty numeroitu aihe näyttäytyi esimerkissä. Tämän jälkeen numeroimatta jääneet aiheet käytiin läpi selvittäen, oliko se tarkoituksenmukainen asiakasesimerkin kuvaamisessa huomioitavaksi. Kaikki oleelliset, sisältörungon ulkopuolelle jääneet, aiheet poimittiin ja sijoitettiin oikeaan sisältöalueeseen. Jokaiselle sisältöalueelle muodostui oma ryhmä ja ryhmän sisälle sijoittuneista aiheista etsittiin yhtäläisyyksiä. Aiheiden rajautuessa pohdittiin niiden yhdistymistä teoriaan ja sisällytettiin osaksi sisältörunkoa.

5.2 Sisältörunko

Valmis sisältörunko (liite 1) COSA:n asiakasesimerkkien tiedonkeruun jäsentämiseksi on muodostettu COSA:an perehtymisen pohjalta. Seuraavaksi on esitelty, kuinka asiakasesimerkin sisältö rakentuu sisältörungon avulla, ilmentäen kriteerejä.

Valmistelu

1. Asiakkaan kuvaus

Tarkoituksenmukaisten taustatietojen kuvaaminen, pitäen sisällään mm. terapiaan tulossyn, iän, diagnoosin ja tämän hetken tilanteen, tulee selkeästi näkyväksi asiakasesimerkin alussa. Toiminnallisen käyttäytymisen (Tahto → henkilökohtainen vaikuttamine, mielenkiinnot, arvot; Tottumus → tavat, roolit; Suorituskyky, Ympäristö) ja toiminnan tasojen (taidot, suoriutuminen, osallistuminen → pätevyys ja identiteetti) kuvaaminen tuo esille **viitekehystä**.

2. COSA:n käytön perusteleminen

Käytön perustelussa näyttäytyy, kuinka COSA:n **käyttöominaisuuksiin** kuuluen lapsen soveltuvuus on huomioitu, kuinka terapeutin ajattelussa näyttäytyy asiakaslähtöinen **lähestymistapa** ja kuinka **viitekehys** ohjaa COSA:n käytön valintaan. Myös ulkopuolisten tahojen toiveet ja huolenaiheet näyttäytyvät.

3. Tarvittavista tukitoimista päättäminen ja 4. ympäristön valmistelemine

Tarvittavien tukitoimien suunnittelemisessa valitaan **käyttöominaisuudet** huomioiden käytettävä COSA:n sovellutus, huomioidaan asiakkaan tarpeet ja ominaisuudet asiakaslähtöisesti → **lähestymistapa**. Ympäristön valmistelussa huomioidaan **käyttöominaisuuksien** vaatimukset ympäristölle.

Käyttö

5. COSA:n tarkoituksen selittäminen asiakkaalle ja 6. asiakkaan orientoiminen käyttöön
Tarkoituksen selittämisessä kuvataan, kuinka selittäminen on toteutunut **käyttöominaisuudet** huomioiden ja kuinka käsitteellinen tausta, kuten asiakaslähtöisyys **lähestymistapana** ja **viitekehys** (näyttäytyen toiminnallisen pätevyyden ja arvojen kautta), tuodaan arkikielelle, asiakkaan ymmärrettäväksi. Orientoimisen toteutuminen kuvataan niin ikään **käyttöominaisuudet** esiin tuoden ja lapsen oman näkemyksen korostaminen ilmentää **lähestymistapaa**.

7. Käyttötilanteen kuvailu

Käyttötilanteen kuvauksessa huomioidaan **käyttöominaisuuksien** edellytykset toteutumiselle, kuten lapsen keskittymisen ja tunnetilan, väittämien ymmärtämisen kuvaileminen.

Vastausten tulkinta

8. Asiakkaan vastausten läpikäyminen ja keskustelua vaativien osa-alueiden määrittelyminen, terapeutin toimesta

Vastausten läpikäymisen toteutuminen kuvattu suhteessa **käyttöominaisuuksiin**. Tuodaan esille, kuinka terapeutti on tunnistanut pätevyyden ja arvojen väittämien sopusointuja tai eroja, huomioinut asiakkaan vahvuuksia ja asiakkaan poikkeavaa näkemystä osoittavia väittämiä, ilmentäen **viitekehystä** ja **lähestymistapaa**.

9. Pätevyyden ja tärkeyden väittämien vastauksista keskusteleminen asiakkaan kanssa

Keskustelun toteutumisen kuvaaminen niin, että siinä näyttävät **käyttöominaisuudet** ja **lähestymistapa**. Asiakkaan perustelujen kuvaaminen, ilmentäen asiakaslähtöistä **lähestymistapaa**. Määritelyihin vaikeuksiin vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen, esiin tuoden toiminnallisen pätevyyden ja identiteetin → **viitekehys**.

Tavoitteiden asettelu

10. Tavoitteiden tärkeysjärjestyksen määrittelemine

Kuvataan tavoitteiden asettelutilanteen toteutuminen → **käyttöominaisuudet**. Kuinka tärkeimpien muutoskohteiden määrittäminen on tapahtunut sekä esitetään asiakkaan toivomukset tuloksista, **lähestymistapaa** ilmentäen. Kuinka tavoitteista ja keinoista tavoitteisiin pääsemiseksi päätetään asiakaslähtöisesti → **lähestymistapa**.

Seuranta

11. Seuranta-arvioinnin tekeminen

Kuvataan nykytilannetta toiminnallisen käyttäytymisen ja toiminnan tasojen kautta, tuoden esille **viitekehystä**. Esitetään seuranta-arvioinnin toteutuminen **käyttöominaisuudet** huomioiden.

5.3 Tiedonkeruu

Tiedonkeruu yhteistyökumppaneilta tapahtui teemahaastatteluilla. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä kerätä aineistoa ja toimii toiminnallisissa opinnäytetöissä esimerkiksi silloin, kun on tavoitteena kerätä tietoa jostakin tietyistä teemasta (Vilka – Airaksinen 2003: 63). Puolistrukturoiduista haastatteluista on olemassa näkemyseroja, mutta yleisesti niissä kysymysten muoto on kaikille sama, tosin niiden järjestys voi vaihdella ja haastateltavat voivat vastata kysymyksiin omin sanoin (Hirsjärvi – Hurme 2000: 47).

Yksityisen puolen toimintaterapeutin kanssa tiedonkeruu tapahtui haastattelun lisäksi COSA:n käyttötilanteiden tallennuksella. COSA:n käyttö jakaantui kolmelle kerralle (lomakkeen täyttö, keskustelu ja tavoitteiden asettelu), jotka kaikki tallennettiin. Haastattelukertoja oli kaksi (á 60 min) ja ne toteutuivat puolistrukturoituina teemahaastatteluina keskustelumaisesti. Myös haastattelukerrat tallennettiin. Terveyskeskuksen toimintaterapeutin COSA:n käyttö oli toteutunut jo ennen yhteistyön aloittamista, joten tiedonkeruuseen kuului ainoastaan puhelinhaastattelut. Haastattelukertoja oli kolme (á 60 min) ja ne toteutuivat niin ikään puolistrukturoituina teemahaastatteluina keskustellen. Haastattelut tallennettiin puhelinäänityksellä. Kummastakin haastattelusta tehtiin myös kirjalliset muistiinpanot.

Teemahaastattelu pohjautuu kohdennettuun haastatteluun. Kohdennetussa haastattelussa tiedetään, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen, tässä työssä COSA:n käyttötilanteen. Tutkija on alustavasti selvitellyt ilmiön oletettavasti tärkeitä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Tässä työssä tämä on tapahtunut perehtymällä COSA:an, sen teorioihin ja yhteyteen toimintaterapiaprosessiin sekä englanninkielisiin asiakasesimerkkeihin. Tämän analyysin avulla hän on päätenyt tiettyihin oletuksiin tilanteen määräävistä piirteiden seurauksista ja analyysin perusteella tutkija kehittää haastattelurungon, tässä työssä COSA:n kriteereistä muodostetun asiakasesimerkin sisältörungon, jota on käytetty myös haastattelun runkona. Lopuksi haastattelu suunnataan haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, eli tässä työssä kumpikin informantti on haastattelussa antanut sisältörungon tavoitteleman tiedon oman kokemuksensa perusteella. (Hirsjärvi – Hurme 2000: 47.)

5.4 Asiakasesimerkkien muodostuminen

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuskäytäntöjä käytetään hieman väljemmin kuin tutkimuksellisissa opinnäytetöissä, vaikka keinot tiedonkeräämisessä ovat samat. Toiminnallisissa opinnäytetöissä kerättyä aineistoa ei aina ole välttämätöntä litteroida ja analysoida yhtä tarkasti ja järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisissa opinnäytetöissä, vaan keskittyen sisällön tuottamisessa tarvittavaan tietoon. (Vilkkä – Airaksinen 2003: 57-58).

Tiedonkeruun jälkeen alkoi asiakasesimerkkien hahmottelu kirjalliseen muotoon, ensin kirjoittamalla asiakaskuvausta sisältörungon mukaan jäsentäen. Esimerkistä ei näin heti muodostunut yhtenäistä tarinaa, vaan sitä kirjoitettiin osissa varmistaen teoreettisten ja käytännöllisten ehtojen täytyminen tuotoksessa.

5.4.1 Asiakasesimerkki ”Rikun” muodostuminen sisältörunkoon

Asiakasesimerkki Riku muodostui yhteistyössä terveyskeskuksen toimintaterapeutin kanssa. Todellisuudessa COSA:n käyttöprosessi ei edennyt keskusteluvaihetta pidemmälle, koska arviointiprosessi oli lyhyt ja asiakkaan terapia toteutui yksityisellä toimintaterapeutilla. Asiakasesimerkki päädyttiin tuottamaan osittain kuvitteellisesti, jotta se toisi COSA:n käyttömahdollisuudet esille laajemmin. Kuvitteellisuus mahdollisti myös seuranta-arviointi -vaiheen kuvaamisen asiakasesimerkissä, joten ei muutoin olisi tullut asiakasesimerkkien kautta lainkaan kuvatuksi. Kuvitteellisten osioiden tuottaminen on-

nistui kattavan sisältörungon vuoksi hyvin ja luotiin yhdessä yhteistyökumppanin kanssa. Syntyneeseen asiakasesimerkkiin ei ole eritelty kuvitteellisia osiota.

Valmistelu

1. Asiakkaan kuvaus

Riku on sosiaalinen (suor.kyky) ja kaverit ovat hänelle tärkeitä (arvot), pitää tietokoneista ja videopeleistä (mielenkiinnot). On halu itsenäistyä, mutta omat hankaluudet harmittavat (henk.koht. vaikuttaminen). Vaikea motivoitua koulutehtäviin, ei mielellään harjoittele vaikeita asioita (henk.koht. vaikuttaminen). Rikulla on heikko motorinen kontrolli, tarkkavaisuuden ja toiminnan ohjauksen vaikeuksia (suor.kyky). Rikun perheeseen kuuluvat vanhemmat ja pikkuveli, jolla on kehitysvamma (roolit, ymp.). Lisäksi läheisiin ihmisiin kuuluvat isovanhemmat (roolit, ymp.). Vauhdikas arki pyörii pikkuveljen ehdoilla (rutiini). Rikun päivittäiset toiminnot tapahtuvat enimmäkseen kotona ja koulussa (tavat, ymp.).

Riku jää haaveilemaan ja luovuttaa helposti, esim. koulutehtävissä (toim. pätevyys). Äiti on huolissaan itsetunnosta ja motivaatiosta, näiden vaikutuksesta koulunkäyntiin (toim. pätevyys). Riku on ajoittain negatiivinen, tarvitsee kannustusta ja rohkaisevaa palautetta (toim. pätevyys). Oppinut kaupassa käyntiä itsenäisesti (toim. pätevyys ja identiteetti). Ruokailu- ja peseytymistilanteet sujuvat, läksyjen tekoon ja siirtymisiin vaikea keskittyä, tarvitsee aikuisen tukea (toim. suoriutuminen).

2. COSA:n käytön perustelevminen

COSA:n käyttöön johdatti äidin huoli Rikun motivaatio- ja itsetunto-ongelmista. Terapeutti halusi saada tarkemman käsityksen Rikun toiminnallisesta pätevyydestä ja millaisia arvoja hänellä oli (viitekehys, lähestymistapa). Lapsi soveltui myös ikänsä puolesta COSA:n viiteryhmään (käyttöom.). Terapeutti oli saanut esitiedoista ja valmiustasoteististä käsityksen Rikun kognitiivisista kyvyistä ja keskittymisestä, joiden perusteella hän ajatteli COSA:n käytön onnistuvan (käyttöom.). Keskustelun kautta terapeutti huomasi Riku olevan kykenevä ymmärtämään arvioinnin tarkoituksen sekä osallistumaan oman terapian tavoitteiden asetteluun (käyttöom.). Terapeutti uskoi COSA:n käytön auttavan lapsen sitoutumisessa terapiaan, mikä oli tärkeää uuden terapiajakson alkaessa (lähestymistapa).

3. Tarvittavista tukitoimista päättäminen ja 4. ympäristön valmisteleminen

Rikun ikä, kehitystaso ja keskittyminen vaikuttivat lomakeversion valintaan (käyttöom.). Korttiversio olisi voinut olla Rikulle helpompi, mutta ehkä liian lapsellinen, koska Riku vaikutti olevan hieman ”kovis” (lähestymistapa). COSA:n käyttötilanne tapahtui terapeutin valitsemassa virikkeettömässä ja häiriöttömässä arviointihuoneessa, pöydän ääressä kasvotusten (käyttöom.).

Käyttö

5. COSA:n tarkoituksen selittäminen asiakkaalle ja 6. asiakkaan orientoiminen käyttöön
Terapeutti orientoi COSA:n käyttöön kertomalla Rikulle, että väittämät kuvaavat tyypillisiä arkipäivän asioita (käyttöom.) ja hän halusi tietää Rikun oman näkemyksen näistä asioista (läh.tapa). Terapeuttia kiinnosti tietää, kuinka Riku omasta mielestään suoriutui erilaisista asioista ja kuinka tärkeitä ne olivat hänelle (viitekehys). Rikulle esiteltiin arviointiasteikot ja ensimmäinen malliväittäjä (käyttöom.) ja kerrottiin, että hän saa päättää itse vastauksistaan, eikä väittämiin ole oikeita tai vääriä vastauksia (läh.tapa).

7. Käyttötilanteen kuvailu

Riku jaksoi aluksi keskittyä melko hyvin, pohti väittämiä. Terapeutti selitti suurimman osan väittämistä, vaikka lapsi ei kysellyt. Lapsi oli kuitenkin sen ikäinen, että väittämät saattoivat olla vieraita. Terapeutti myös keskusteli väittämistä lomakkeen täytön aikana. Käyttötilanne pitkittyi, joten terapeutti teki päätöksen jatkaa täyttöä seuraavalla kerralla, koska Riku alkoi selvästi väsyä.

Rikun motivaatio ei ollut kovin korkealla. Tämä näkyi Rikun vastauksissa, joissa ei tullut selviä eroja esille. Terapeutti muistutti Rikua vastaamaan huolellisesti ja mahdollisuudesta muuttaa vastaustaan. Terapeutille jäi ristiriitainen käsitys Rikun näkemyksestä, oliko se todella vastausten mukainen vai peittelikö hän vaikeuksiaan. Oli myös väittämiä, joissa eroja tuli esille. Tilanne toteutui keskustellen, koska terapeutti päätti käsitellä väittämiä heti, asioiden ollessa Rikulla vielä hyvässä muistissa. Rikun tapauksessa myös vanhempi täytti COSA:n.

Vastausten tulkinta

8. Asiakkaan vastausten läpikäyminen ja keskustelua vaativien osa-alueiden määrittelyminen, terapeutin toimesta

Rikun vastaukset olivat melko tasaisia, joten terapeutin oli helppo huomata keskustelua vaativat osa-alueet jo COSA:n täyttämisen aikana. Keskustelun toteutumisessa täyttämisen aikana oli terapeutti huomionnut myös Rikun yksilöllisiä ominaisuuksia, ajatellen tämän tyylin sopivan juuri hänelle (läh.tapa). COSA:n täyttämisen aikaisessa keskustelussa huomio kiinnittyi niihin väittämiin, joissa Rikun pätevyyden ja arvojen välillä näyttäytyi huomionarvoisia eroja (viitekehys). Myös väittämien kautta ilmenneet Rikun vahvuudet nousivat keskusteluun (viitekehys). Terapeutti kertasi itsekseen Rikun vastaukset vielä äidin kanssa keskustelua varten, joka käytiin heti äidin täytettyä COSA:n, painottuen äidin ja Rikun näkemysten eroihin (käyttöom.).

9. Pätevyyden ja tärkeyden väittämien vastauksista keskusteleminen asiakkaan kanssa

Terapeutin ja Rikun COSA:n täytön aikana toteutuneessa keskustelussa terapeutti kysyi aina tarkemmin Rikun näkemystä niistä väittämistä, jotka oli määritelty ongelmaksi (käyttöom., läh.tapa). Rikulla oli tuolloin mahdollisuus kertoa, mitkä asiat hänen mielestään vaikuttivat kuhunkin ongelmaan (käyttöom., läh.tapa) ja kuvailla omaa toimintaansa ongelmallisessa asiassa (viitekehys). Äidin ja terapeutin keskustelussa korostui äidin näkemys Rikun toiminnallisesta suoriutumisesta sekä pätevydestä ja identiteetistä (viitekehys).

Tavoitteiden asettelu

10. Tavoitteiden tärkeysjärjestyksen määrittelyminen

Valmistautuessaan tavoitteiden asetteluun oli terapeutti kerrannut vielä sekä Rikun että äidin vastaukset, jotta huomionarvoiset asiat olivat hyvin hänen mielessään ja hän osaisi ohjata tavoitteiden asettelua johdonmukaisesti. Terapeutti kertasi keskustellut väittämät Rikulle ja Riku valitsi niistä ne, joihin toivoi eniten muutosta (käyttöom., läh.tapa). Terapeutti esitti kysymyksiä, joilla sai tietää, millä tavalla Riku toivoi muutoskohteena olevien asioiden muuttuvan (käyttöom.). Terapeutti esitti mahdollisuuksia, kuinka Rikun toivomiin asioihin voitaisiin terapiassa vaikuttaa. He muotoilivat yhdessä tärkeimmiksi muutoskohteiksi nousseista väittämistä keskustelun avulla tavoitteita, joihin terapiassa keskityttäisiin (läh.tapa). Väittämät nimettiin Rikulle ymmärrettävällä kielellä

(käyttöön.) Terapeutti tarkensi vielä keinoja, joita voitaisiin käyttää tavoitteiden saavuttamiseksi ja selitti Rikun mahdollisuudesta osallistua sopivien keinojen valintaan (käyttöön., läh.tapa).

Seuranta

11. Seuranta-arvioinnin tekeminen

Seuranta-arviointi tapahtui terapian jatkon suunnittelemiseksi. Terapeutti päätti COSA:n uudelleen käytöstä saadakseen tietää, oliko Rikun näkemyksessä tapahtunut muutosta. Riku täytti COSA:n uudelleen ja keskustelu käytiin heti COSA:n täyttämisen jälkeen. Keskustelussa painottuivat niiden väittämien vastaukset, jotka oli nostettu tärkeimmiksi ensimmäisellä COSA:n käyttökerralla (käyttöön). Myös muutokset muissa väittämissä huomioitiin keskustelussa (käyttöön). Terapeutti ja Riku asettivat erillisellä kerralla yhdessä uudestaan tavoitteet terapialle ja miettivät keinoja päivitettyjen tavoitteiden saavuttamiseen (käyttöön, läh.tapa). Lopuksi on kuvailtu vielä Rikussa terapiajakson aikana tapahtunutta muutosta, kuten muutosta tahdon ja tottumuksen alueilla sekä toiminnallisessa osallistumisessa ja sen vaikutuksesta pätevyyteen ja identiteettiin (viitekehys).

5.4.2 Asiakasesimerkki ”Teemun” muodostuminen sisältörunkoon

Asiakasesimerkki Teemu muodostui yhteistyössä yksityisenä ammatinharjoittajana toimivan lasten toimintaterapeutin kanssa. Terapeutilla ja Teemulla on takanaan jo 2,5 vuoden terapiasuhte, joten lähtökohta COSA:n käytölle oli hyvin toisenlainen kuin Rikun tapauksessa. COSA:n käyttö toteutui tavoitteiden asetteluun saakka, joten asiakasesimerkki ei esittele COSA:n käyttöä tämän pidemmälle.

Valmistelu

1. Asiakkaan kuvaus

Teemu on aktiivinen ja osallistuva, kertoo myös omia mielipiteitään (henk.koht.vaik., identiteetti). Teemulla on oikeanpuolen hemiplegia ja motorisen toiminnan vaikeutta (suor.kyky). Lisäksi hänellä lieväasteinen kielellinen erityisvaikeus sekä tarkkaavaisuushäiriö, johon liittyy oman toiminnan ohjaamisen vaikeutta (suor.kyky). Teemun motoriset vaikeudet ovat yläraajapainotteisia ja hemiplegian seurauksena oikeassa kä-

dessä on spastisuutta (suor.kyky). Teemu käyttää toiminnoissaan enimmäkseen vasenta kättä (suor.kyky). Myös kävely on hieman huojuvaa (suor.kyky). Teemu on välillä ahdistunut oikeasta kädestään ja kokee erilaisuutta (identiteetti). Hän on kuitenkin kehittänyt keinoja selviytyäkseen erilaisista asioista ja pystyy näin osallistumaan itselleen tärkeisiin toimintoihin (henk.koht.vaik., osallistuminen).

Kaverit ovat Teemulle hyvin tärkeitä (arvot, roolit) ja Teemu on kiinnostunut erityisesti tietokonepeleistä ja television katselusta, mutta tykkää leikkiä myös sisä- ja ulkoleikkejä (mielenkiinnot). Teemun perheeseen kuuluvat vanhemmat ja useampia sisarusia (roolit, ymp.). Kotona Teemulla on tietyt rutiinit aamu- ja iltatoimissa (rutiini) ja esimerkiksi tietokoneella pelaamisessa on käytössä tarrakello, joka ilmoittaa pelaamiseen käytettävää aikaa (tavat).

2. COSA:n käytön perustelevminen

Kokonaistavoitteet Teemun terapialle tulevat sairaalasta, lähettävältä taholta, missä Teemun arviointi on tehty ja tavoitteet laadittu yhdessä vanhempien kanssa. Teemulla on motivoitumisvaikeuksia terapiassa erityisesti oikean yläraajaan aktivointiin liittyvissä toiminnoissa, mikä on yksi lähettävältä taholta tullut tavoite. Terapeutti on pohtinut, millä keinoilla Teemu motivoituisi hänelle hankaliin toimintoihin. Terapeutti päättää käyttää COSA:a selvittääkseen, nouseeko sieltä asioita, joiden avulla Teemun motivaatioon voitaisiin vaikuttaa (käyttöom., läh.tapa). Terapeutti päätti käyttää COSA:a, jotta saisi kuulla Teemulta itseltään arkipäivän asioiden sujumisesta ja mihin hän toivoi muutosta elämässään (käyttöom., läh.tapa). Teemu oli myös sen ikäinen, että voisi alkaa enemmän osallistua terapian tavoitteiden asettamiseen ja terapian suunnitteluun (käyttöom., läh.tapa). Teemulla oli riittävät itsearviointin tekoon (käyttöom.).

3. Tarvittavista tukitoimista päättäminen ja 4. ympäristön valmistelevminen

Terapeutti arvioi lomakeversion olevan ikätasoisempi ja Teemulla olevan taitoja sen täyttämiseen (käyttöom.). Tilaksi terapeutti oli valinnut pienen terapiahuoneen, joka ei ollut täysin virikkeetön, mutta arvioi Teemun pystyvän keskittymään arviointiin tuossa ympäristössä. Tila oli rauhallinen ja muilta osin häiriötön (käyttöom.).

Käyttö

5. COSA:n tarkoituksen selittäminen asiakkaalle ja 6. asiakkaan orientoiminen käyttöön

Terapeutti oli valmistellut Teemua COSA:n tekemiseen etukäteen ja kertasi vielä, miksi halusi Teemun tekevän itsearviointin (käyttöom.). Hän kertoi olevansa kiinnostunut Teemun omasta näkemyksestä arkipäivän toiminnoistaan, mitä Teemu omasta mielestään osasi tehdä tai mikä oli hänelle vaikeaa sekä miten tärkeinä hän piti asioita (läh.tapa, viitekehys). Teemu voisi kertoa, mihin asioihin toivoi muutosta ja voitaisiin miettiä yhdessä, mitä toimintaterapiassa voidaan tehdä asian hyväksi (käyttöom., läh.tapa).

7. Käyttötilanteen kuvailu

Terapeutti havainnollisti COSA:n käytön malliesimerkin avulla. Teemu hoksasi nopeasti COSA:n täyttämisen. Hän pohti väittämiä ja vastauksiaan ääneen sekä kysyi saman tien, jos ei ymmärtänyt jotakin väittämää. COSA:n täyttäminen toteutui keskustelemaan tyyliin. Kolmen sivun täyttämisen jälkeen Teemu alkoi huokailla ja vaikutti hieman turhautuneelta. Terapeutin ehdottamana hän piti pienen juomatauon ja jaksoi jatkaa itsearviointin tekemistä sen jälkeen. Välillä Teemu keskittyi tutkailemaan ja vertailemaan lomakkeen tähtiä. Arvioinnin lähestyessä loppua Teemun keskittyminen alkoi taas herpaantua. Hän kyseli, oliko arviointia vielä jäljellä. Terapeutin kannustuksella ja omia taukoja pitämällä Teemu jaksoi jatkaa arvioinnin loppuun saakka ja pohtia väittämiä sekä kommentoida vastuksiaan.

Vastausten tulkinta

8. Asiakkaan vastausten läpikäyminen ja keskustelua vaativien osa-alueiden määrittäminen, terapeutin toimesta

Terapeutti kävi itsekseen läpi kaikki Teemun väittämät ja kokosi ne yhteenvetolomakkeelle (käyttöom.). Hän merkitsi keltaisella kynällä ne väittämät, joissa pätevyyden ja arvojen välimatka oli suurin ja sinisellä kynällä ne väittämät, jotka kuvastivat Teemun tyytyväisyyttä tuoden esille hänen vahvuuksiaan (käyttöom., viitekehys).

9. Pätevyyden ja tärkeyden väittämien vastauksista keskusteleminen asiakkaan kanssa
Seuraavalla terapiakerralla keskusteltiin erityisesti niistä vastauksista tarkemmin, mihin Teemu toivoisi muutosta ja mitä niiden eteen voisi tehdä toimintaterapiassa (käyttöom., läh.tapa). Terapeutti kertoi Teemulle myös mahdollisuudesta muuttaa vastauksiaan. Keskustelussa he kävivät läpi kaikki terapeutin merkitsemät väittämät ja keskustellen terapeutti sai selville väittämien taustalla olevia tekijöitä (käyttöom., viitekehys). Tee-

mulla oli vaikeuksia ymmärtää keskustelun tarkoitusta ja väittämien kuvaamien asioiden liittymistä toimintaterapiaan. Terapeutti kertoi, että he miettivät keskusteltujen asioiden perusteella vielä yhdessä Teemun omat, hänelle tärkeät tavoitteet, joihin terapiassa tähdättäisiin (läh.tapa, viitekehys). Terapeutti kertoi lisäksi, että he voisivat tehdä yhdessä suunnitelman siitä, mitä terapiassa tehdään, jotta tavoitellut asiat helpottuisivat entisestään (läh.tapa).

Tavoitteiden asettelu

10. Tavoitteiden tärkeysjärjestyksen määrittelemine

Tavoitteiden asettelukerralla terapeutti kertasi Teemulle ne väittämät, joista edellisellä kerralla oli keskusteltu. He miettivät yhdessä, mitkä näistä väittämistä olivat sellaisia, joihin Teemu eniten toivoi muutosta (käyttöom., läh.tapa). Teemu oli edelleen hieman ihmeissään, kuinka näihin asioihin toimintaterapiassa vaikutettaisiin, koska ne olivat hänen mielestään koti- ja kouluasioita. Terapeutti kertoi jälleen, että he voivat miettiä keinoja terapiassa ja hänellä oli myös joitain ehdotuksia (käyttöom.). Väittämistä muodostettiin Teemun terapialle tavoitteet (läh.tapa), jotka Teemu itse sanoitti terapeutin tukemana (käyttöom.) ja tavoitteiden saavuttamiseen sovittiin jo joitain keinoja, joihin Teemukin oli melko tyytyväinen (käyttöom., läh.tapa).

6 VALMIIT ASIAKASESIMERKIT

Asiakasesimerkkien hahmotuttua sisältörungon avulla niiden kriteerejä ilmentäväksi alkoi asiakasesimerkkien kirjoittaminen kertomusmuotoon. Tässä vaiheessa asiakasesimerkkejä elävöitettiin teemahaastatteluja täydentäneiden laadullisten kysymysten avulla.

Rikun asiakasesimerkissä näyttäytyy, kuinka COSA:n käyttö vaikuttaa koko toimintaterapiaprosessiin. COSA:n käyttö on lähtenyt liikkeelle terapian alkuarvioinnissa, jossa sitä on käytetty osana kokonaisarviointia. COSA:n käyttö on muiden arviointivälineiden rinnalla tuonut terapiaprosessiin konkreettisesti mukaan asiakaslähtöisen työskentelyn. Rikun esimerkissä tulee esille, että terapeutti lähti prosessissa liikkeelle miettimällä mitä tietoa arvioinnissa halusi asiakkaasta saada. Pohdinta johti päätökseen käyttää COSA:a

osana kokonaisarviointia. COSA:n avulla saatiin asiakaslähtöisestä näkökulmasta tietoa asiakkaan toiminnallisesta suoriutumisesta, pätevydestä ja arvoista. Tämä tieto ilmensi asiakkaan vahvuuksia ja hankaluuksia sekä keskustelun kautta myös eri tekijöiden vaikutuksia niihin. COSA:sta nousseista asioista johdettiin yhteisessä keskustelussa tavoitteita, joihin terapiassa pyritään vaikuttamaan. Tavoitteiden asettelun yhteydessä mietittiin myös keinoja tavoitteisiin pääsemiseksi. Toteutuneen terapiajakson päätteeksi tavoitteiden toteutumista tarkasteltiin seuranta-arvioinnilla.

Teemun esimerkissä COSA:a käytettiin pitkäaikaisessa terapiassa osatavoitteiden asettamisessa. Terapeutti valitsi COSA:n saadakseen lapsen näkemyksen omasta toiminnastaan, jotta tavoitteissa voitaisiin enemmän huomioida lapsen omia toiveita. Tähän saakka tavoitteet lapsen terapialle olivat tulleet terapian lähettävältä taholta, arvioinnin ja vanhempien keskustelun perusteella. COSA:n käytöllä pyrittiin ottamaan asiakas mukaan päätöksentekoon omasta terapiastaan, nostamalla COSA:sta tulleita asiakkaan vaikeaksi ja tärkeäksi kokemia asioita terapian osatavoitteiksi kokonaistavoitteiden rinnalle.

6.1 COSA -asiakasesimerkki Riku

COSA:n käyttö terapian alkuarvioinnissa

Valmistelu

Riku on 8-vuotias toisluokkalainen poika. Hän on ollut pienluokalla ekaluokalta lähtien, mutta siirtyy kolmannelle luokalle yleisopetukseen. Rikulla on diagnosoitu ADHD, jossa korostuvat erityisesti tarkkaamattomuuden piirteet. Rikulla on ollut aiemmin yksi toimintaterapiajakso, joka toteutui yksityisellä toimintaterapeutilla kerran viikossa koko esikouluvuoden ajan. Nyt toisen luokan kevätlukukaudella Riku tuli terveystieteiden toimintaterapeutin arviointiin koululääkärin läheteellä. Heikon motorisen kontrollin vuoksi Rikun kynäkäyttö ja kirjoittaminen on hidasta sekä muu liikkuminen hieman kömpelöä. Rikulla on lisäksi merkittäviä hankaluuksia tarkkaavaisuuden kohdistamisessa ja ylläpitämisessä sekä oman toiminnan ohjauksessa, mistä johtuen koulutyöskentelyssä on vaikeuksia ja uusien taitojen omaksuminen vie häneltä paljon aikaa. Rikun

toimintaterapia-arviointi lähti liikkeelle Rikun äidin haastattelulla, josta terapeutti sai lähetteen lisäksi taustatietoa Rikusta.

Riku on sosiaalinen poika, jolle kaverit ovat tärkeitä. Riku pitää tietokoneista ja videopeleistä, muita harrastuksia hänellä ei juuri ole. Rikulla on herännyt halu tehdä asioita itsenäisemmin ja ajoittain hän on harmissaan omista hankaluuksistaan. Rikun on vaikea motivoitua koulutehtäviin koulussa ja kotona. Äiti on huolissaan Rikun koulussa pärjäämisestä, etenkin yleisopetukseen siirtymisestä. Kirjoittamisen hitauden ja keskittymisvaikeuksien lisäksi äitiä mietityttää Rikun itsetunto ja motivoituminen, koska Riku ei innostu harjoittelemaan niitä asioita, jotka kokee vaikeiksi. Äiti kuvailee Rikua ”haaveilijatyypiksi”, joka saattaa jäädä haaveilemaan muista asioista ja luovuttaa helposti vaikeilta tuntuvissa asioissa. Riku on ajoittain negatiivisuuteen taipuva ja tarvitsee kannustusta ja rohkaisevaa palautetta tekemisen jatkamiseksi. Rikun tahto näyttäytyy monissa tilanteissa heikkona, esimerkiksi ensireaktio uusiin asioihin on usein ”tämä on tylsää, en halua tehdä”.

Rikun perheeseen kuuluvat äidin lisäksi isä sekä pikkuveli, jolla on kehitysvamma. Läheisiin ihmisiin kuuluvat myös isovanhemmat. Perheen arki pyörii pikkuveljen ehdoilla ja päivittäisiin toimintoihin kuten aamutoimiin kuluu perheessä paljon aikaa. Rikulta sujuvat itsenäisesti peseytyminen ja ruokailu, vaikka ruokailutilanteet ovat kotona usein levottomia. Pukeutumiseen Rikun on ajoittain vaikea keskittyä sekä siirtymiset tilanteesta ja paikasta toiseen ovat hankalia. Läksyjen teossa hän tarvitsee aikuisen tukea. Rikun toiminnallinen ympäristö on laajentunut ja toiminnallisia rooleja tullut lisää itsenäistymisen myötä.

Lääkäriltä tulleen pyynnön perusteella toimintaterapeutti arvioi Rikun motorisia taitoja ja visuaalisen hahmottamisen valmiuksia erilaisilla standardoiduilla testeillä sekä havainnoimalla. Merkittävimmät vaikeudet näyttäytyivät hienomotorisessa nopeudessa ja näppäryydessä sekä visuaalisessa hahmottamisessa, erityisesti avaruudellisessa hahmottamisessa. Ikätasotestien rinnalle osaksi kokonaisarviointia terapeutti halusi ottaa mukaan COSA:n antamaan kokonaisvaltaisemman kuvan Rikusta toimijana. Rikun motivaatio- ja itsetunto-ongelmat, joista äiti oli huolissaan, vaikuttivat myös toimintaterapeutin ajatukseen COSA:n käyttämisestä. Terapeutti halusi saada tarkemman käsityksen Rikun toiminnallisesta osallistumisesta, eli millaisena Riku näki toiminnallisen pätevyytensä ja millaisia arvoja hänellä oli.

Riku soveltui ikänsä puolesta COSA:n viiter ryhmään. Terapeutti oli saanut esitiedoista ja valmiustasotesteistä käsityksen Rikun kognitiivisista kyvyistä ja keskittymisestä, joiden perusteella hän ajatteli COSA:n käytön onnistuvan. Keskusteltuaan Rikun kanssa terapeutti ajatteli Rikun olevan kykenevä ymmärtämään arvioinnin tarkoituksen ja osallistumaan oman terapiansa tavoitteiden asetteluun. Terapeutti uskoi COSA:n käytön auttavan Rikun sitoutumisessa terapiaan, mikä oli tärkeää terapiajakson alussa.

Rikun iän, kehitystason ja keskittymisen huomioiden terapeutti valitsi COSA:n versioksi lomakkeen täytön. Terapeutin mielestä korttiversio olisi saattanut olla Rikulle helpompi, mutta hän ajatteli Rikun kokevan sen liian lapsellisena ja ehkä motivoituisi huommin sen tekemiseen. COSA:n käyttötilanteeseen terapeutti valitsi virikkeettömän ja häiriöttömän arviointihuoneen. Arviointi tapahtui pöydän ääressä vastatusten.

Käyttö ja vastausten tulkinta

Terapeutti orientoi Rikua COSA:n käyttöön kertoen, että väittämät kuvasivat tyypillisiä asioita, joita lapset tekivät arkipäivässään. Hän kertoi myös haluavansa tietää Rikun näkemyksen näistä asioista, kuinka hän niistä mielestään suoriutui ja kuinka tärkeitä ne olivat hänelle. Terapeutti esitteli arviointiasteikot ja ensimmäisen malliväittämän ja kertoi Rikulle, että hän sai päättää itse vastauksistaan, eikä väittämiin ollut oikeita tai vääriä vastauksia. Tärkeää oli, että hän vastaisi mitä itse ajatteli, eikä kuten äiti, opettaja tai terapeutti ajattelisi.

Riku jaksoi aluksi keskittyä hyvin ja näytti pohtivan väittämiä. Hän ei itse kysellyt väittämien merkityksiä, mutta ymmärtämisen varmistamiseksi terapeutti selitti suurimman osan väittämistä, COSA:n väittämien tarkennusten mukaan. Terapeutti keskusteli väittämistä Rikun kanssa lomakkeen täytön aikana. Hän ajatteli Rikun kohdalla olevan luontevaa keskustella väittämistä kun asiat olivat hyvin mielessä, eikä erottaa lomakkeen täyttöä ja keskustelua erillisille kerroille. Käyttötilanteen näin pitkittyessä, terapeutti päätti jakaa lomakkeen täytön kahdelle kerralle. Hän huomasi, että Riku alkoi valua tuolissaan ja huokailla väsymisen merkinä.

Rikun motivaatio ei ollut kovin korkealla, mikä näyttäytyi tilanteessa välinpitämättömyytenä omiin vastauksiin. Useimpiin väittämiin hän vastasi ”osaan tehdä tämän” ja

”tämä ei ole minulle kovin tärkeää”, eli selviä eroja ei tullut arvioinnissa esille. Terapeutti esitti usein lisäkysymyksiä ja kehotti Rikua pohtimaan asioita, antaen mahdollisuuden myös muuttaa vastauksia. Vastaukset pysyivät kuitenkin entisellään. Terapeutilla oli ristiriitainen käsitys siitä, oliko tämä oikeasti Rikun näkemys omista toimintamahdollisuuksistaan, oliko kyseessä välinpitämättömyys omaa toimintaa kohtaan vai suojauskeino peitellä omia hankaluuksiaan ja pelko ottaa niitä puheeksi. Äidin huoli Rikun itsetunnosta puoltaisi viimeistä vaihtoehtoa.

COSA:n vastauksissa tuli kuitenkin esille asioita, joissa Riku koki heikkoa tyytyväisyyttä. Väittämän ”Minulla on tarpeeksi aikaa tehdä asioita, joista pidän” Riku vastasi olevan hieman vaikeaa, mutta kuitenkin tärkeää. Terapeutin pyytäessä esimerkkiä, Riku kertoi, että kotiläksyihin kului paljon aikaa, koska hän oli niin hidas tekemään ja lopulta hänelle jäi vain vähän aikaa tehdä muita mieluisia asioita. Myös väittämän ”Teen asioita perheeni kanssa” Riku ilmaisi olevan hieman vaikea, mutta hyvin tärkeä. Terapeutin kysytyä tarkennusta asiaan, Riku kertoi vaikeudesta leikkiä pikkuveljen kanssa ja mainitsi olevansa kotona melko paljon itsekseen.

Tyytyväisyyttä kuvaavia asioitakin tuli esille. Väittämään ”Teen asioita ystäväni kanssa” Riku vastasi olevansa hyvä tässä ja tämän olevan hänelle kaikista tärkein. Rikun kaveritaidot nostettiin hänen vahvuudekseen. Kuitenkin väittämän ”teen asioita luokkakavereideni kanssa” Riku vastasi olevan hänelle hieman vaikea, mutta kuitenkin tärkeä. Terapeutti kysyi tarkennusta, millä tavalla luokkakavereiden kanssa tekeminen oli erilaista kuin muiden ystävien. Hän sai Rikun vastauksesta selville, että Riku jäi usein ulkopuolelle välituntileikeistä, jotka olivat tavallisesti pallopelejä. Riku ei juuri piitannut liikunnallisesta tekemisestä, koska koki sen hankalana, mutta välituntileikkeihin osallistuminen oli hänelle tärkeää, ettei jäisi yksin.

Väittämään ”Osaan tehdä pieniä ostoksia yksin” Riku vastasi olevan todella hyvä tässä ja asian olevan hänelle kaikista tärkein. Hän kertoi oppineensa hiljattain käymään kaupassa kaverin kanssa ilman aikuisen seuraa ja osaavansa ostaa itselleen jotain pientä. Avoimiin kysymyksiin Riku ei enää jaksanut miettiä vastauksia. COSA:n vastausten perusteella Rikun tyytyväisyys toiminnalliseen suoriutumiseensa olisi melko hyvä, sillä toiminnallinen pätevyys oli alhainen vain muutamissa väittämässä samalla kun suurin osa väittämistä oli Rikulle melko tärkeitä tai ei lainkaan tärkeitä. Kuitenkin tämä herät-

tää ajatuksia Rikun toiminnallisesta identiteetistä, eli millaisena hän todellisuudessa itsensä näki ja millaiseksi halusi tulla toimijana.

Terapeutti pyysi myös äitiä täyttämään COSA:n, jonka jälkeen äiti ja terapeutti keskustelivat vastauksista, erityisesti niistä, joissa oli äidin ja Rikun näkemyksissä eroja. Keskustelu painottui pätevyyden asteikon vastauksiin. Äidin näkemys Rikun toiminnallisesta suoriutumisesta oli erilainen väittämässä ”pukeudun itse”, ”saan tehtyä jokapäiväiset askareeni”, ”jaksan keskittyä siihen, mitä olen tekemässä” ja ”pystyn valitsemaan asioita, joita haluan tehdä”. Äiti ajatteli Rikulla olevan näissä asioissa vaikeuksia. Koulu-työskentelyä kuvaavissa väittämässä äidin mielestä Rikulla oli hyvin paljon vaikeuksia, vaikka Rikun näkemys niistäkin oli, ettei hänellä ollut hankaluuksia. Samaa mieltä äiti oli siitä, että Rikulle oli hieman vaikeaa tehdä asioita perheen kanssa. Rikun vahvuuksista, ostosten tekemisestä ja kaveritaidoista, hän oli myös samaa mieltä. Sen sijaan luokkakavereiden tekemisen vaikeus tuli hänelle uutena asiana, sillä Riku ei ollut aiemmin tuonut esille, ettei pysynyt välituntileikeissä mukana.

Terapeutin ja äidin keskustelussa tärkeimmiksi asioiksi nousivat Rikun keskittyminen, koulutehtävien ja kotiläksyjen teko, pukeutuminen sekä perheen kanssa tekeminen. Äiti kuvaili perheen arkea ja sanoi Rikun usein jäävän vähemmälle huomiolle pikkuveljen tarvitseman hoidon vuoksi. Äidillä oli ajatuksia arjen strukturoimiseksi ja terapeutin kanssa keskustelussa niitä työstettiin käyttöön otettaviksi keinoiksi. Yhdessä mietittiin myös keinoja, joilla Rikun ja pikkuveljen yhteisleikkiä voitaisiin tukea. Äiti oli erityisen huolissaan siitä, että Riku vaikutti useissa väittämässä vähättelevän vaikeuksiaan, koska arjessa hän oli huomannut näiden asioiden olevan Rikulle tärkeitä ja harmittavan häntä usein. Äiti vahvisti terapeutin ajatusta siitä, että kyse oli enemmän huonosta itsetunnosta ja pelosta myöntää omia vaikeuksiaan, kuin epärealistisesta käsityksestä omista kyvyistään.

Tavoitteiden asettelu

Kahden COSA:n täyttökerran ja äidin keskustelun jälkeen oli vuorossa tavoitteiden asettelu asiakkaan kanssa. Terapeutti kertasi Rikun kanssa väittämät, joista he olivat erityisesti keskustelleet lomakkeen täytön aikana. Terapeutti selitti Rikulle, että he miettivät yhdessä COSA:sta nousseiden asioiden ja muun arvioinnin perusteella terapialle tavoitteet sekä keinoja niihin pääsemiseksi. Terapeutti kertoi myös keskustelleensa Ri-

kun äidin kanssa väittämien vastauksista. Keskustelussa Riku nosti tärkeimmiksi kaksi väittämää ”minulla on riittävästi aikaa tehdä asioita, joista pidän” ja ”teen asioita luokkakavereideni kanssa”. Terapeutti muisti Rikun aiemmin sanoneen, läksyjen teon olevan hidasta ja siksi aikaa jäi liian vähän muulle tekemiselle. Hän pyysi Rikua miettimään syitä siihen, miksi läksyjen teko oli hidasta. Apukysymyksien kautta Riku ilmaisi, että hitaus johtui kirjoittamisen hitaudesta. Rikulla oli mahdollisuus saada kirjoittamisen apuväline koulutöiden tekemisen tueksi ja terapeutti halusi tietää asiasta Rikun mielipiteen. Rikua mietitytti ensimmäisenä luokkakavereiden suhtautuminen kirjoittimeen, mutta hän vaikutti kiinnostuneelta, koska voisi kirjoittimen avulla saada tehtävät nopeammin ja helpommin tehtyä, ja aikaa jäisi enemmän muille asioille. Terapeutti selvensi, että kirjoittimen myötä käsin kirjoittamista ei voisi kokonaan unohtaa, koska kaikkia tehtäviä ei voinut tehdä kirjoittimella. Hetken mietittyään Riku oli melko halukas harjoittelemaan vähemmän kuormittavia kynäkäyttötapoja terapiassa, jotta pystyisi nopeammin tekemään myös kynätyöskentelyä vaativat koulutehtävät.

Lisäksi terapeutti huomioi äidin huolenaiheina näyttäneitä asioita ja päätti kysyä Rikun näkemystä keskittymisestäään, etenkin sen vaikutuksesta läksyjen tekemiseen. Riku vastasi mietittyään, että hän ajautui helposti haaveilemaan muita asioita, jolloin tehtävän teko ei edistynyt ja sen tekemiseen kului paljon aikaa. Keskustelun kautta he päätyivät yhdessä siihen, että terapiassa harjoiteltaisiin ja mietittäisiin keinoja tehtäviin keskittymiseen. Terapeutti ajatteli muiden äidin huolenaiheiden (pukeutumisen, koulutyöskentelyn ja toiminnasta toiseen siirtymisen) liittyvän vahvasti keskittymisen vaikeuteen, joten uskoi niiden helpottuvan, kun terapiassa mietittäisiin keskittymisen apukeinoja erilaisiin tilanteisiin. Terapeutti kertoi vielä äidin olleen samaa mieltä Rikun vahvuuksista.

Väittämästä ”teen asioita luokkakavereideni kanssa” muodostui lopulta seuraava tavoite: Opettelen pallon potkimista, heittämistä ja maalin osumista, jotta pystyn paremmin osallistumaan välituntileikkeihin. ”Minulla on riittävästi aikaa tehdä asioita, joista pidän” väittämän keskustelu osoitti väittämän pitävän sisällään useita asioita ja tämä johti lopulta seuraavien tavoitteiden syntymiseen: Keskityn koulutehtävien ja läksyjen tekemiseen yhtäjaksoisesti 15 minuutin ajan, Opettelen käyttämään kirjoitinta ja opettelen helpompia kynäkäyttötapoja, jotta pystyn tekemään koulutehtävät sekä läksyt sujuvammin ja nopeammin.

Tavoitteisiin pääsemiseksi pohdittiin keinoja vielä tarkemmin. Terapeutti ehdotti erilaisia apukeinoja keskittymisen tueksi, kuten ajastinta ajan kulun seuraamiseen, kuvia oman toiminnan ohjaamiseen ja sopivia taukotoimintoja viidentoista minuutin työskentelyn jälkeen. Riku saisi valita näistä itselleen sopivimmat keinot ja terapiassa harjoiteltaisiin niiden käyttöä. Apukeinoja mietittäisiin myöhemmin terapian aikana myös muiden tilanteiden helpottumiseksi. Pallon käsittelyn sujuvuutta harjoiteltaisiin monipuolisilla pallonkäsittelyharjoituksilla sekä muilla näitä taitoja vahvistavilla toiminnoilla.

Tavoitteiden saavuttamisen keinoissa huomioitaisiin lisäksi Rikun vahvuuksia, kuten kaveritaitoja välituntileikkeihin osallistumisessa ja lasku- ja rahankäsittelytaitoja hienomotoriikkaa harjoittavissa toiminnoissa. Riku vaikutti sitoutuneelta terapian tavoitteisiin, koska ne olivat nousseet hänen omista toiveistaan ja olivat konkreettisia, jolloin hänen oli helpompi seurata edistymistään. Tavoitteisiin sisältyivät myös äidin toiveet, kuten Rikun keskittymiskyvyn ja koulutehtävien tukeminen, tavoitteiden pysyessä kuitenkin Rikun omina. COSA:n käyttö itsessään mahdollisti Rikulle valintojen tekemistä ja Rikun itsetunnon terapeutti toivoo parantuvan terapiassa tavoiteltavien onnistumisen kokemusten myötä. Tavoitteissa tuli huomioiduksi myös muun arvioinnin pohjalta nousseet seikat, kuten visuaalisen hahmottamisen ja motoriikan tukeminen pallon käsittelytaitojen vahvistamisessa sekä nopeuden ja näppäryyden tukeminen kynäkäyttöharjoituksissa. Tavoitteita kerrattiin terapiajakson aikana.

Seuranta

Puolen vuoden terapian jälkeen oli aika tarkastella terapian tavoitteiden toteutumista ja päättää terapian jatkosta. Terapeutti päätti seuranta-arvioinnissa käyttää COSA:a uudelleen nähdäkseen, oliko lapsen näkemyksessä tapahtunut muutosta. Riku täytti COSA:n kokonaan uudelleen. Täyttäminen tapahtui ensimmäistä kertaa ripeämmin ja keskustelu käytiin heti täyttämisen jälkeen. Vastauksista tuli esille, että Riku oli tyytyväisempi väittämiin ”minulla on tarpeeksi aikaa tehdä asioita, joista pidän”, ”teen asioita perheeni kanssa” sekä ”teen asioita luokkakavereiden kanssa”. Riku täytti COSA:a keskittyneemmin ja vastauksissa näkyi myös toisenlaista muutosta pätevyyden tunteessa. Hän vastasi oppitunnilla tehtävien ajallaan tekemisen, työskentelyn jatkamisen ja tehtävien loppuun tekemisen olevan hieman vaikeaa. Nämä asiat hän oli ensimmäisessä arvioinnissa vastannut osaavansa tehdä. Terapeutin mielestä tämä ei tarkoita, että Rikun toiminnallinen suoriutuminen olisi heikentynyt näissä asioissa, vaan Riku oli rohkaistunut

ilmaisemaan omia hankaluuksiaan. Terapeutin ja Rikun välinen luottamus oli kasvanut terapiajakson aikana ja se näkyi myönteisellä tavalla COSA:n uudelleen täyttämässä. Seuranta-arvioinnissa näyttäytyi Rikun toiminnallisen identiteetin kehittyminen, sillä hän ilmaisi nyt selkeämmin sitä kuka on ja millaiseksi haluaisi tulla.

Terapeutti teki myös ikätasotestit uudelleen nähdäkseen oliko kehitystä tapahtunut niiden mittaamilla kehitysalueilla. Rikun terapiaa päätettiin vielä jatkaa ja tavoitteita päivitettiin seuranta-arvioinnin myötä. Riku oli oppinut kirjoittimen käytön ja kirjoitin oli siirtynyt hänen käyttöönsä kouluun, joten päätettiin, ettei sen käyttöä tarvinnut enää harjoitella terapiassa. Uusia apukeinoja keskittymisen ja toiminnan jäsentämisen tueksi mietittäisiin edelleen, edellisistä apukeinoista saadun kokemuksen perusteella. Pallon käsittelytaitoja terapiassa harjoiteltaisiin ja ylläpidettäisiin edelleen, vaikka kehitystä olikin tapahtunut. Tavoitetta muutettiin pallon ja mailan käsittelyn oppimiseen. Tehtävään keskittyminen viidentoista minuutin ajan sujui Rikulta apukeinojen avulla jo melko mukavasti, joten tavoitetta nostettiin 20 minuuttiin. Kynäkäyttötavoite päätettiin pitää ennallaan, koska kynäkäyttö oli Rikunkin mielestä edelleen hankalaa.

Koulusta ja kotoa tulleen palautteen perusteella Riku oli muuttunut innokkaammaksi ja positiivisemmaksi terapiajakson kuluessa. Rikun asennoitumisessa koulutehtävien tekoon oli myös tapahtunut kehitystä, hän oli aiempaa motivoituneemman oloinen. Uusiin apukeinojen myötä Rikulla sujui tehtävät ripeämmin ja hänelle jäi enemmän aikaa tehdä muita asioita, kuten viettää aikaa kavereiden kanssa. Toiminnallinen mukautuminen oli käynnistynyt terapiajakson aikana mukavasti: Rikun positiivinen toiminnallinen identiteetti oli alkanut rakentua ja toiminnallinen pätevyudentunne oli kasvanut erilaisen onnistumisen kokemusten myötä.

6.2 COSA -asiakasesimerkki Teemu

Osatavoitteiden asettaminen asiakkaan kanssa COSA:n avulla pitkäaikaisessa toimintaterapiassa

Valmistelu

Teemu on 9-vuotias kolmasluokkalainen poika. Hän on aloittanut koulunkäynnin seitsemänvuotiaana ja ollut EVY-luokalla koko koulunkäyntiajan. Teemulla on oikeanpuo-

len hemiplegia ja sen vuoksi motorisen toiminnan vaikeutta. Hänellä on lisäksi diagnosoitu lieväästeinen kielellinen erityisvaikeus sekä tarkkaavaisuushäiriö, johon liittyy oman toiminnan ohjaamisen vaikeutta. Teemu pystyy ilmaisemaan itseään hyvin. Koulussa hänellä on käytössä ADHD-lääkitys ja tarvittaessa myös muulloin. Teemu on saanut vauvasta saakka fysioterapiaa sekä toimintaterapiaa ja puheterapiaa usean vuoden ajan. Nykyisen toimintaterapeutin asiakkaana Teemu on ollut reilut kaksi vuotta.

Teemu on aktiivinen ja osallistuva poika. Hän lähtee innokkaasti tekemään erilaisia asioita ja tuo myös omia mielipiteitään esille. Kaverit ovat Teemulle hyvin tärkeitä ja hän kertoilee tekemisistään kavereiden kanssa. Kotona Teemu on kiinnostunut erityisesti tietokonepeleistä ja television katselusta, mutta tykkää leikkiä myös mielikuvituksellisia sisä- ja ulkoleikkejä. Terapiat vievät myös aikaa Teemun arjesta. Hänen perheeseen kuuluvat vanhemmat ja useampia sisarusia. Kotona Teemulla on tietyt rutiinit aamu- ja iltatoimissa. Koulun jälkeen hän syö kotona välipalan ja tekee läksyt äidin tultua töistä. Tietokoneella pelaamisessa on kotona käytössä kello, johon on merkitty tarroilla pelaamiseen käytettävä aika.

Teemun motoriset vaikeudet ovat yläraajapainotteisia ja hemiplegian seurauksena oikeassa kädessä on spastisuutta. Teemu käyttää toiminnoissaan enimmäkseen vasenta kättä. Oikeaa kättä hän käyttää koko yläraajaa käyttäen, esimerkiksi tukeutumisessa ja esineiden paikalla pitämisessä. Liikkuessa Teemun painopiste on vasemmalla ja kävely on hieman huojuvan näköistä. Teemu on välillä ahdistunut oikeasta kädestään ja sanoo, että hänellä on vain yksi käsi. Hän tuo myös ajoittain puheissaan esille kokevansa olevan erilainen kuin muut lapset. Toisaalta Teemu on kehittänyt paljon keinoja, joilla selviytyy omalla tyylillään samoista toiminnoista kuin ikätoverinsa ja pystyy näin osallistumaan itselleen tärkeisiin toimintoihin.

Kokonaistavoitteet Teemun terapialle tulevat sairaalasta, lähettävältä taholta, missä Teemun arviointi on tehty ja tavoitteet laadittu yhdessä vanhempien kanssa. Tavoitteina ovat oikean käden aktiivinen käyttö arjen toiminnoissa sekä tarkkaavaisuuden, keskittymisen ja visuomotoriikan tukeminen. Näiden taitojen ja valmiuksien tukemisella on tarkoituksena lisätä itsenäisyyttä päivittäisissä toiminnoissa, auttaa pukeutumisen viimeistelyssä, itsenäisessä peseytymisessä ja läksyjen tekoon keskittymisessä. Teemu kokee terapiassa oikean yläraajan harjoitukset ikäviksi niiden hankaluuden vuoksi. Te-

rapeutti on pohtinut paljon, millä keinoilla motivoisi Teemua hänelle hankaliin toimintoihin.

Terapeutti päätti käyttää COSA:a Teemun kanssa, jotta saisi kuulla häneltä itseltään kuinka arkipäivän asiat Teemun omasta mielestään sujuvat ja mihin hän toivoo muutosta elämässään. Teemu oli myös sen ikäinen ja terapian kannalta sopivassa vaiheessa, että voisi alkaa enemmän osallistua terapian tavoitteiden asettamiseen ja terapian suunnitteluun. Terapeutti tunsu Teemun parin vuoden ajalta. Hän uskoi luottamuksellisen suhteen suosivan COSA:n käyttöä ja Teemun taitojen olevan riittävät itsearviointin tekoon. Teemu oli tietoinen asioista, jotka häneltä sujuivat ja jotka eivät, ja hän pystyi myös juttelemaan niistä, mikä oli hänen selkeä vahvuutensa. Lisäksi terapeutti ajatteli, että COSA:n kautta saattaisi löytyä asioita, joiden kautta Teemu voisi paremmin motivoitua niihin toimintoihin terapiassa, jotka olivat hänelle vastenmielisiä. Yleisesti Teemu osallistui terapiassa innokkaasti, erityisesti liikunnallisiin puuhiin, ratoihin ja peleihin, mutta toiminnan tuntuessa hankalalta ja vaatiessa hemikäden käyttöä hän oli vastentahtoinen. Teemulla oli paljon omia ideoita ja hän teki itse valintoja, mutta antoi tilaa myös terapeutin ehdotuksille. Ikävinä kokemiinsa toimintoihin Teemu suostui mieluiten, kun palkkiona oli jokin miellyttävä toiminta.

Terapeutti päätyi käyttämään lomakeversiota, koska arvioi version olevan ikätasoisempi ja Teemulla olevan taitoja sen täyttämiseen. Jälkeenpäin hän ajatteli korttiversioiden voineen olla hausempi juttu ja siten motivoivampi, koska lomakeversio tuntui paperityökentelyltä, vaikka sujuikin Teemulta hyvin. Tilaksi terapeutti oli valinnut pienen terapiahuoneen, joka ei ollut täysin virikkeetön, mutta arvioi Teemun pystyvän keskittymään arviointiin tuossa ympäristössä. Tila oli rauhallinen ja muilta osin häiriötön. Teemu sai ennen COSA:n käyttöä hetken leikkiä tilassa, mutta pystyi hyvin siirtymään leikkistä itsearviointin tekemiseen.

Käyttö

Terapeutti oli valmistellut Teemua COSA:n tekemiseen etukäteen. Ennen lomakkeen täyttämistä hän vielä kertasi, miksi halusi Teemun tekevän itsearviointin. Hän kertoi olevansa kiinnostunut Teemun omasta näkemyksestä arkipäivän toiminnoistaan, mitä Teemu omasta mielestään osasi tehdä tai mikä oli hänelle vaikeaa sekä miten tärkeinä hän piti asioita. Näiden asioiden kohdalla Teemu voisi kertoa, mihin toivoi muutosta ja

yhdessä he voisivat miettiä, mitä toimintaterapiassa voidaan tehdä asian hyväksi. Teemun on välillä vaikea ymmärtää asioita puheen tasolla, joten terapeutti päätti aloittaa COSA:n käytön asian selkiyttämiseksi. Hän havainnollisti COSA:n käytön malliesimerkin avulla. Teemu valitsi käyttötavaksi vastaavansa väittämiin sekä pätevyyden että arvojen osalta samalla kertaa. Terapeutti pyysi Teemua lukemaan väittämän ensin ja sitten vastaamaan. Teemu hoksasi nopeasti COSA:n täyttämisen. Hän pohti väittämiä ja vastauksiaan ääneen ja kysyi saman tien, jos ei ymmärtänyt jotakin väittämää. COSA:n täyttäminen toteutui hyvin keskustelemaan tyyliin.

”Saan tehtyä jokapäiväiset askareeni” väittämään Teemu kysyi tarkennusta. Terapeutin selitettyä väittämän halusi Teemu laittaa siihen sekä hymynaaman että surunaaman, koska välillä häneltä hommat onnistuivat ja välillä joutui kysymään apua. Teemu vastasi väittämään ”nukun riittävästi” olevansa todella hyvä tässä ja pitävän sitä tärkeänä, jotta pystyi keskittymään eikä nukahtaisi tunnilla. ”Huolehdin tavaroistani” väittäjä oli Teemulle hyvin vaikea, *”koska pienet jutut katoaa tosi helpolla ja mulle ois tositosi tärkeitä, etten kadottais niitä. Kun kerran mä kadotin yhden tosi tärkeen lehun. Se oli melkein yhtä kallis kuin toi mun nalle”*.

”Pystyn keskittymään siihen mitä olen tekemässä” oli Teemulle hieman vaikeaa. Terapeutti huomautti, että COSA:n tekemiseen Teemu keskittyi hyvin, johon Teemu totesi keskittymisen olevan vaikeaa erityisesti koulussa. Väittäjä oli hänelle erittäin tärkeä: *”jos vois laittaa viis tähtee tai kaheksankytyheksän, niin laittaisin”*. Tärkeiden kohdalle päädyttiin laittamaan vielä plus-merkki. Teemu luki väittämän ”teen asioita ystäväieni kanssa”, vastasi olevansa todella hyvä tässä ja väittämän olevan kaikista tärkein hänelle, *”ettei kaverit lähde tai mä menetä niitä”*.

Kolmen sivun täyttämisen (viidentoista väittämän) jälkeen Teemu alkoi huokailla ja vaikuttaa hieman turhautuneelta. Terapeutti kannusti vielä jatkamaan kertomalla loppusuoran jo häämöttävän, mutta tarjosi mahdollisuuden myös tauon pitämiseen. Pienen juomatauon jälkeen Teemu jaksoi jatkaa itsearvioinnin tekemistä pohtivaan tyyliinsä.

”Saan tehtyä oppitunnin tehtävät ajallaan” oli Teemulle hieman vaikeaa, mutta kaikista tärkeintä. *”Kouluasioissa kaikki on kyllä neljä tähtee”*, Teemu huomautti. ”Teen koulusta saamani kotiläksyt” väittämää Teemu ei heti ymmärtänyt ja kysyi siihen tarkennusta. Hän vastasi väittämän olevan hieman vaikea ja hyvin tärkeä. Kotiläksyihin kului

Teemun mukaan usein melkein koko ilta. Yhtäkkiä hän kiinnitti huomion lomakkeen tähtiin ja alkoi vertailla niitä keskenään. Hetken tutkailtuaan hän totesi tähtien olevan samanlaiset kaikilla sivuilla. Terapeutti piti hyvänä asiana, että Teemu otti pieniä taukoja itse, koska hän jaksoi sen jälkeen taas keskittyä hieman paremmin.

Väittämän ”jatkan työskentelyä, vaikka tehtävä tuntuu hankalalta” Teemu vastasi olevan hyvin vaikeaa. Teemun perustelusta tuli esille, että hän joutui usein ponnistelemaan jatkaakseen tehtävää. ”Pystyn hillitsemään itseni, kun olen suuttunut” oli Teemulle hieman vaikeaa, koska ”*välillä niinku pinna palaa ja tekis mieli niinku läimäyttää sitä, mikä sai mut suuttumaan. Ja kotona mä meen hakkaan yhtä nukkee. Että sillee*”. Teemu tutkaili taas hetken aikaa tähtiä tarkemmin.

Viimeisiin väittämiin ”Käytän käsiäni työskennellessäni tavaroilla” ja ”jaksan tehdä tehtävät loppuun” Teemu kysyi heti tarkennusta. Teemun keskittyminen alkoi olla jo työlästä arvioinnin lopussa. Hän vastasi molempiin väittämiin niiden olevan jotain hymynaaman ja surunaaman väliltä. Molemmat asiat olivat hänelle hyvin tärkeitä. COSA:a täydentäviin kysymyksiin Teemu tarvitsi terapeutin apua. Hän vastasi olevan hyvä piirtämisessä ja kirjoitti vastauksen lomakkeeseen. Muihin kysymyksiin hän ei enää keksinyt vastauksia.

COSA:n täyttäminen oli välillä raskasta Teemulle ja hän kyseli, kuinka pitkään arviointi vielä jatkuisi. Terapeutin kannustuksella ja omia taukoja pitämällä Teemu jaksoi jatkaa arvioinnin loppuun saakka ja väsymisestä huolimatta pohtia väittämiä ja kommentoida vastuksiaan. Terapeutista vaikutti siltä, että Teemu kertoi mielellään omista asioistaan ja kuvaili väittämien kautta pätevyyttään ja arvojaan hyvin realistisesti.

Vastausten tulkinta

Terapeutti kävi itsekseen läpi kaikki Teemun väittämät ja kokosi ne yhteenvetolomakkeelle. Hän merkitsi keltaisella kynällä ne väittämät, joissa pätevyyden ja arvojen välimatka oli suurin, eli jotka kuvastivat Teemun heikkoa tyytyväisyyttä. Sinisellä kynällä terapeutti merkkasi ne väittämät, jotka kuvastivat Teemun tyytyväisyyttä tuoden esille hänen vahvuuksiaan.

Seuraavalla terapiakerralla terapeutti kertoi Teemulle, että he keskustelisivat itsearviointin vastauksista tarkemmin, erityisesti niistä asioista, mihin Teemu toivoisi muutosta ja mitä niiden eteen voisi tehdä toimintaterapiassa. Teemu ei oikein ymmärtänyt mistä keskustelussa oli kysymys, joten terapeutti päättää selkiyttää asiaa jälleen toiminnan kautta eli ryhtyä väittämien läpikäymiseen. Terapeutti kertoi Teemulle myös mahdollisuudesta muuttaa vastauksiaan.

”Huolehdin tavaroistani” väittämästä terapeutti muisti Teemun kertoneen, että häneltä helposti katosi tavaroita. Tähän asiaan Teemu toivoikin muutosta, mutta terapeutin kertoessa, että tätä voitiin harjoitella terapiassa, Teemu kysyi hieman epäillen, että kuinka se tapahtuisi. Terapeutin kuvailtua keinoja, Teemu totesi ettei hänen oikeastaan tarvitsekaan kiinnittää asiaan huomiota. Terapeutti kysyi vielä tarkemmin, missä tilanteissa tavaroita joutui hukkaan ja Teemu kuvaili tilanteita kotona, joissa hänellä usein hukkui kaukosäädin tai dvd-levyjä. Myös ”Osaan tehdä pieniä ostoksia” –väittämään Teemu oli ensin sitä mieltä, että sitä voisi hieman harjoitella. Hankaluus liittyi lähinnä laskemisen vaikeuteen. Terapeutin ehdotettua, että terapiassa voitaisiin harjoitella laskemista joidenkin toimintojen yhteydessä totesi Teemu, että riittää kun laskemista harjoitellaan koulussa.

Väittämiin ”pystyn keskittymään siihen, mitä olen tekemässä” ja ”saan tehtyä oppituntin tehtävät ajallaan” terapeutti ajatteli vastausten perusteella Teemun toivovan muutosta. Näistä Teemu oli puolestaan heti sitä mieltä, ettei kaivannut niihin muutosta. Terapeutti kysyi kumpaankin asiaan tarkennusta, mutta korosti, että Teemu sai olla eri mieltä hänen kanssaan. Keskittymisasiaan Teemu muutti mielensä niin, että toivoi asiaan hieman muutosta. Toiseenkin väittämään hän totesi, että olisi hyvä, jos asiat saisi tehtyä ajallaan. Myös väittämän ”Jatkan työskentelyä, vaikka tehtävä tuntuu minusta vaikealta” vastaukset kuulostivat terapeutista siltä, että Teemu haluaisi siihen muutosta. Asia olikin Teemun mielestä vaikea, mutta silti ok. Terapeutti kertoi, että työskentelyn jatkamista oli terapiassa jo harjoiteltukin ja Teemun mielestä sitä voitiin jatkaa edelleen.

”Käytän käsiäni työskennellessäni tavaroilla” väittämästä terapeutti halusi myös keskustella. Teemun vastaus oli ensimmäisellä kerralla kahden vaiheilla ja hän oli edelleen sitä mieltä, että asia on välillä hieman vaikeaa ja välillä hän osaa tehdä sen. Terapeutti selitti, että käsien käyttöä terapiassa harjoiteltiin jo paljon ja Teemu hyväksyi, että sitä tulisi myös jatkamaan, koska asia oli hänelle myös hyvin tärkeä.

Terapeutti huomioi myös väittämät, joissa Teemu oli arvioinut olevan todella hyvä ja asioiden olevan tärkeitä hänelle. Teemun vahvuuksiksi nostettiin hänen itsenäisen ruokailemisen, valintojen tekemisen, avun kysymisen ja haluamallaan tavalla liikkumisen taidot sekä kaveritaidot.

Terapeutti kertoi keskustelun päätteeksi, että he miettivät keskusteltujen asioiden perusteella vielä yhdessä Teemun omat tavoitteet, joihin terapiassa tähdättäisiin lopun lukukauden ajan. Tavoitteet olisivat sellaisia, että ne ovat Teemulle itselleen tärkeitä. Terapeutti selvensi, että he voisivat tehdä yhdessä suunnitelman siitä, mitä terapiassa tehdään, jotta tavoitellut asiat helpottuisivat entisestään. Tämä kuulosti Teemusta hyvältä. Tavoitteiden asettelu jätettiin seuraavalle terapiakerralle.

Tavoitteiden asettelu

Tavoitteiden asettelukerralla terapeutti kertasi Teemulle ne väittämät, joista edellisellä kerralla oli erityisesti keskusteltu. Väittämät kerrattuaan he miettivät yhdessä, mitkä näistä väittämistä olivat sellaisia, joihin Teemu eniten toivoi muutosta ja sellaisiksi väittämiksi nousi: ”Saan tehtyä oppitunnin tehtävät ajallaan”, ”pystyn hillitsemään itseni kun olen suuttunut” ja ”huolehdin tavaroistani”. He totesivat väittämien ”jaksan tehdä tehtäväni loppuun” ja ”pystyn keskittymään siihen, mitä olen tekemässä” liittyvän yhteen ”saan tehtyä oppitunnin tehtävät ajallaan” –väittämän kanssa, eli Teemun kohdalla ne koskivat tarkkaavuuden suuntaamista ja ylläpitämistä. Teemu kertoi, että keskittyminen oli parantunut myös ”keskittymispillerin” myötä.

Teemu oli jälleen hieman ihmeissään, kuinka näihin asioihin toimintaterapiassa vaikuttettaisiin, koska ne olivat hänen mielestään koti- ja kouluasioita. Terapeutti kertoi, että he voivat yhdessä miettiä keinoja terapiassa, mutta hänellä oli myös joitain ehdotuksia. Esimerkiksi tavaroista huolehtimiseen terapeutti ehdottaa, että tärkeille tavaroille mietitään ja merkitään lapulla oma paikka Teemun huoneessa, johon Teemu aina laittaisi tärkeän tavarat. Teemu kysyi myös, kuinka suuttumisasiaa voidaan tehdä terapiassa. Terapeutti ehdottikin, että kertoisi Teemulle kun huomaa Teemua suuttuttavan, ja kun Teemu huomaisi tämän itsekin, niin hän voisi vaikuttaa asiaan päättämällä hillitä itseään. Terapeutilla oli tässä ajatuksena Teemun tunteiden sanottaminen.

Terapeutin tuella Teemu muodosti väittämistä seuraavat tavoitteet:

- ehdin tehdä tehtävät, ennen ku kellot soi
- mä pystyisin silleen, etten mä enää suuttuisi niin kauheesti
- mä en enää kadottaisi mun cd-levyjä ja pelilevyjä

Teemu alkoi olla jo melko väsynyt ”itsearviointihommaan” eikä jaksanut enää keskustella asioista. Terapeutti kehui Teemun kärsivällisyyttä ja pohtimistaitoja itsearvioinnin tekemisessä. Terapeutti ajatteli Teemun ymmärtävän itsearvioinnin merkitystä, kun tavoitteita kerrattaisiin terapian aikana sekä tavoitteiden toteutumista arvioitaisiin luku-kauden lopussa. Terapeutti oli tyytyväinen, että Teemu oli muodostanut omia tavoitteita terapialle, jotka toimivat osatavoitteina ulkopuolelta tulleille kokonaistavoitteille, esimerkiksi tarkkavaisuuden ja keskittymisen tavoitteiden osalta. Hän piti kaiken kaikkiaan COSA:n käyttöprosessia terapiasuhdetta lujittavana toimintana ja koki saaneensa tärkeää tietoa sekä lapsen itsearviointitaidoista että tämän arvoista ja pätevyudentunteesta. COSA antoi Teemusta käsityksen, että hän oli melko tyytyväinen omaan osallistumiseensa päivittäisissä toiminnoissa, eikä kokenut toimintakyvyn rajoitteiden suuresti haittaavan toimintamahdollisuuksiaan. Terapeutti epäili, ettei arvioinnilla välttämättä olisi välitöntä vaikutusta Teemun motivoitumiseen terapian haasteellisiin toimintoihin, mutta uskoi, että tämän kokemuksen myötä Teemulla heräisi uudenlainen ymmärrys toimintaterapian yhteydestä arkielämäänsä.

7 LUOTETTAVUUS JA ETIIKKA

Asiakasesimerkkien luotettavuuteen ovat vaikuttaneet sekä opinnäytetyön tekijän että toimintaterapeuttien perehtyneisyys COSA:an ja asiakasesimerkin tuottamismenetelmät. Opinnäytetyöraportissa on kuvattu tekijän perehtyminen COSA:an ja toimintaterapeuttien perehtyneisyys COSA:an joko aiemman kokemuksen tai perehdytyksen ja käytön harjoittamisen kautta. Asiakasesimerkin tuottaminen on kuvattu vaiheittain, sisältäen sisältörungon muodostumisen ja testauksen, tiedonkeruun ja asiakasesimerkkien muodostumisen tarkan kuvauksen. Valmiiden asiakasesimerkkien luotettavuutta lisää niiden luettaminen yhteistyökumppaneilla. Luotettavuutta heikentää tekijän omakohtaisen COSA:n käyttökokemuksen vähyys.

Eettisiin periaatteisiin ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa kuuluu yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys (Hirsjärvi – Hurme 2000: 20). Luotettavuuden lisäksi opinnäytetyössä onkin huomioitu sen eettisiä näkökohtia liittyen asiakastapauksien tiedonkeruuseen. Ennen tiedonkeruun aloittamista oli kummankin tapauskuvauksen asiakkaalta ja hänen huoltajaltaan sekä informanteina toimineilta toimintaterapeuteilta pyydetty kirjallinen suostumus yhteistyöhön. Suostumuslomakkeen yhteydessä oli informaatiokirje, jossa kerrottiin yhteistyön laadusta ja toteutumisesta tarkemmin. Informaatiokirjeessä kuvailtiin lyhyesti opinnäytetyön ja COSA:n tarkoitusta sekä yhteistyön liittyminen julkaistaviksi tuleviin asiakaskuvauksiin. Kirjeessä ja suostumuslomakkeessa korostettiin ennen kaikkea asiakkaan tunnistetietojen salassapitoa.

Suostumuslomakkeella pyydettiin Teemun tapauksessa lupaa COSA:n käyttötilanteiden tallentamiseen. Opinnäytetyön tekijä ei ollut tilanteissa mukana. Rikun esimerkkiasiakkaana toimineelle asiakkaalle tiedotettiin suostumuskirjeessä, että hänen asiakaskuvauksessa tulee olemaan kuvitteellisia osuuksia. Suostumuslomakkeista ja informaatiokirjeistä jäi jokaiselle yhteistyöhön osallistuvalla oma kappale. Lisäksi yhteistyökumppaneina olleiden toimintaterapeuttien kanssa on tehty vakiosopimus, joka sisältää molempien osa-puolten oikeudet ja velvollisuudet yhteistyöhön.

8 POHDINTA

Opinnäytetyö, asiakasesimerkit ja COSA herättivät paljon ajatuksia opinnäytetyön tekijässä. Asiakasesimerkkeihin liittyvässä pohdinnassa on kuvailtu työskentelyyn vaikuttavia tekijöitä ja työskentelyyn liittyviä haasteita. COSA:an liittyvässä pohdinnassa tuodaan esille terapeuttien ajatuksia COSA:n käytöstä ja sen toimivuudesta, ja oman työskentelyn pohdinnassa tarkastellaan työn onnistumiseen vaikuttaneita sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä. Lopuksi vielä kerrotaan opinnäytetyön hyödynnettävyydestä ja jatkotyöskentelyehdotuksista.

8.1 Asiakasesimerkkeihin liittyvä pohdinta

Asiakasesimerkkien asiakkaat olivat ominaisuuksiltaan melko samankaltaiset. He olivat lähes samanikäisiä, kumpikin poikia ja kummallakin oli tarkkaavaisuushäiriö. Ajattelin

tämän ensin olevan asiakasesimerkkien laatua heikentävä asia, koska lähtökohtainen ajatus oli, että asiakasesimerkit olisivat mahdollisimman erityyppiset. Alunperin Rikun tilalle oli suunniteltu COSA:n asiakasesimerkiksi toinen asiakas, mutta tilanne muuttui ensiksi suunnitellun asiakkaan soveltuvuuden tarkastelun myötä. Itsestäni johtuen aika-
taulu muodostui tiiviiksi ja sopivamman, ja Teemuun nähden erilaisen, asiakkaan löytymiseen ei ollut mahdollisuutta, joten näin päädyttiin asiakasesimerkkinä käyttämään jo toteutuneen COSA:n käyttötilanteen kuvausta. Aiemmin mainitut yhtenevät ominaisuudet jäivät kuitenkin ainoiksi asiakkaiden välille. Asiakasesimerkit muodostuivat lopulta monin tavoin erilaisiksi ja kumpikin COSA:n käyttöprosessia eri tavoin kuvaaviksi, koska COSA:n käyttö toteutui eri vaiheessa terapiaprosessissa ja niiden anti terapia-
prosessille oli erilainen.

Asiakasesimerkkien muodostaminen oli kummankin esimerkin kohdalla omalla tavalla haastavaa. Tuottaminen oli erilaista johtuen siitä, että COSA:n käyttö oli toisessa esimerkissä tapahtunut jo aiemmin ja toisessa esimerkissä se tapahtui reaaliajassa. Ensin ajattelin jo toteutuneen asiakastapauksen (Rikun) ja siihen liittyvän kuvitteellisen osuuden muodostamisen olevan hankalampaa, mutta lopulta kuvitteellisten osuuksien lisäämisen mahdollisuus antoi enemmän vapauksia asiakasesimerkin muokkaamiseen. Vaarana sen sijaan oli, että kokonaan realistisesti toteutuneeseen asiakasesimerkkiin (Teemuun) tulisi tehtyä tulkintoja toteutumattomista seikoista.

Rikun esimerkissä terapiaan vaikuttavana haasteena tuli esille, ettei Riku ollut lähtökohtaisesti motivoitunut toimintaterapiaan ja COSA:n käyttöön. Hänen vastauksensa viittasivat välinpitämättömyyteen omaa toimintaa kohtaan ja huonoon itsetuntoon. Terapian suunnittelun kannalta tämä oli merkittävää tietoa ja terapeutin tavoitteeksi terapialle muodostuikin auttaa lasta sitoutumaan terapiaan ja onnistumisen kokemusten kautta vaikuttaa myönteisesti itsetuntoon.

Teemun asiakasesimerkissä terapiassa oli lähtökohtaisesti samankaltainen haaste, tosin Teemun heikko motivoituminen liittyi yläraajan käytön aktivointiin, mikä oli yksi pää-tavoite terapialle. COSA:n kautta kuitenkin ilmeni, että Teemu oli varsin tyytyväinen suoriutumiseensa päivittäisissä toiminnoissaan, eikä yläraajan aktivointiin voitu hakea motivaatiota siitä, että Teemu saisi jonkin päivittäisen toiminnan sujuvammaksi. Teemun oli myös vaikea ymmärtää toimintaterapian ja COSA:n väittämisen välistä yhteyttä. COSA antoi kuitenkin terapeutille uutta tietoa Teemusta ja tämän näkemyksestä, ja

COSA toi esille toisenlaisia muutoskohteita, joihin päädyttiin terapiassa vaikuttaa. Tämä oli tärkeä ensiaskel Teemulle omaan terapiaansa vaikuttamiseen ja asetettujen osatavoitteiden tavoittelemisen myötä terapeutti uskoi Teemun ymmärryksen terapian ja arkielämän yhteydestä lisääntyvät. Terapeutin tavoitteeksi jäi pohtia osatavoitteiden yhdistymistä ulkopuolelta asetettuihin päätavoitteisiin.

Väittämien muodostaminen tavoitteiksi tämän ikäisten lasten kanssa vaatii terapeutilta harkintaa ja kykyä johdattaa keskustelua niin, että väittämien taustalla oleviin asioihin päästään käsiksi ja muutoskohteet löytyvät. Kumpikin esimerkki kuvaa hyvin juuri tätä prosessia, jonka kautta terapeutti ja lapsi ovat päässeet keskustelemaan vaikeuksien taustalla olevista asioista, joita lapsi ei olisi ehkä muutoin osannut tuoda esille. Jäin kuitenkin pohtimaan, minkälainen ymmärrys lapselle lopulta jää keskustelun ja tavoitteiden asettelun yhteydestä hänen toiveisiinsa, esimerkiksi Rikun tapauksessa, jossa tavoitteet muotoutuivat hyvin toisennäköisiksi kuin COSA:ssa.

8.2 COSA:an liittyvä pohdinta

Asiakasesimerkit muodostuivat aitojen asiakastilanteiden pohjalta, joten yhteistyökumppaneilta tuli myös arvokasta palautetta COSA:n käytöstä ja toimivuudesta yleisesti. Asiakkaat kummassakin esimerkissä olivat hyvin nuoria ja käyttökokemuksista tuli esille COSA:n käyttöön liittyviä haasteita nuorilla lapsilla. Kumpikin toimintaterapeutti kuvaili COSA:a pitkäksi ja COSA:n täyttäminen tuli molemmissa tapauksissa jakaa useammalle kerralla, jotta lapsi jaksoi keskittyä sen tekemiseen. Tämä tulisikin olla lähtökohtana nuorempien lasten kanssa, että COSA:n täyttötilanne toteutuu useammalla kerralla. Molemmissa asiakasesimerkeissä näyttäytyy, että keskustelu on tapahtunut jo COSA:n täyttämisen lomassa. Tämä voisikin olla hyvä käytäntö nuorempien lasten kanssa, että COSA:n täyttäminen ja keskustelu toteutuisivat samanaikaisesti, joko kahdelle tai useammalle kerralle jakautuneena, koska väittäminen on sen vastaushetkellä lapsella hyvin mielessä ja silloin siitä on luontevaa keskustella saman tien. Tavoitteiden asettelu voisi toteutua omalla erillisellä kerralla.

COSA:n lomakkeen arviointiasteikko sai palautetta kummaltakin toimintaterapeutilta. Keskustelussa pohdittiin asteikon kuvaavuutta ja ymmärrettävyyttä lapsille ja lasten ymmärrykseen vaikutti todennäköisesti enemmän arviointiasteikon symbolit. Pohdimme kummankin, sekä pätevyyden että arvojen asteikon, ymmärrettävyyttä ja totesimme

niiden olevan käytännön toteutuksen kannalta epätasaiset. Pätevyyden asteikon vastaukset ovat ”tämä on minulle hyvin vaikeaa – tämä on minulle hieman vaikeaa – osaan tehdä tämän – olen todella hyvä tässä”. Pohdimme erityisesti toteamaa ”osaan tehdä tämän”, joka on jo muodoltaankin poikkeava muihin toteamuksiin nähden. Lisäksi tuli esille, että lapsen vastattua väittämään ”osaan tehdä tämän”, tuli väittämästä ikään kuin neutraali toteamus ja nämä väittämät jäivät helposti kokonaan huomioimatta keskustelussa.

Arvojen asteikon vastaukset ovat ”tämä ei ole minulle kovin tärkeää” – ”tämä on minulle tärkeää” – ”tämä on minulle hyvin tärkeää” – ”tämä on minulle kaikista tärkeintä”. Terapeuttien kanssa keskusteluissa tuli esille, että näistä toteamuksista kolme kuvaa sitä, että väittämä on asiakkaalle tärkeä. Myös ainut ei-tärkeyttä kuvaava väittämä antaa sen oletuksen, että väittämien kuvaamat asiat tulisi olla lapselle vähintäänkin melko tärkeitä, koska vaihtoehtona ei ole vastata ”tämä ei ole minulle lainkaan tärkeää”. Myös pohdittiin sitä, voiko usea asia olla ”kaikista tärkein”. Lapsen kuten aikuisenkin voi olla tässä hankala ymmärtää, että ”tämä on minulle kaikista tärkein” voi tulla vastaukseksi useampaan kuin yhteen väittämään. Keskustelimme siitä, riittäisikö tärkeyttä eniten kuvaavaksi vastaukseksi ”hyvin tärkeää” tai ”erittäin tärkeää”.

Myös joidenkin väittämien samankaltaisuutta mietittiin. Esimerkiksi väittämät ”jatkan työskentelyä, vaikka tehtävä tuntuu minusta vaikealta” ja ”jaksan tehdä tehtävät loppuun” vaikuttivat samankaltaisilta ja asiakkaan kanssa keskustelussa näiden väittämien taustalla olevat asiat olivat samoja. Asiakasesimerkeissä on tuotu esille myös muut väittämät, joissa lapsella oli hankaluutta ymmärtää asiaa.

Kaiken kaikkiaan terapeutit pitivät COSA:a hyvänä arviointimenetelmänä, vaikka sen käyttöön liittyikin erilaisia haasteita ja COSA saattoi lopulta vaikuttaa eri tavalla terapian tavoitteisiin ja toteutumiseen kuin ensin oli ajateltu. COSA:n kuitenkin todettiin olevan konkreettisesti asiakaslähtöiseen käytäntöön ohjaava ja COSA:n avulla saatua tietoa pidettiin hyvin tärkeänä.

Itse pohdin vielä COSA:n asiakaslähtöisyyttä. Asiakasesimerkin muodostamisen aikana tulikin miettineeksi sitä, kuinka COSA antaa lapselle mahdollisuuden kertoa näkemyksensä vain tiettyjen asioiden suhteen. Toimintamahdollisuuksien itsearviointi OSA:n (Baron ym. 2007) käsikirjassa pohdittiin juuri strukturoituihin arviointimenetelmiin liittyvää riskiä siitä, että ne lähtevät terapeutin määrittelemästä lähtökohdasta estäen

asiakkaan näkemyksen ja näkökulman esilletuomisen. Asiaa oli pohdittu ja käsikirjassa esitettiin perusteita OSA:n asiakaslähtöisyydelle. Perusteet pätevät suurelta osin myös COSA:an, esimerkiksi se, että arviointimenetelmä käsittelee sellaisia toiminnalliseen osallistumiseen vaikuttavia asioita, joihin on toimintaterapiassa mahdollisuus vaikuttaa. Lisäksi struktuuri on luotu helpottamaan asioiden ilmaisemista, esimerkiksi lasten voi olla vaikea vastata suoraan ”mikä on sinulle vaikeaa?”, ”missä olet hyvä?” tai ”mikä on sinulle tärkeää?”. COSA:n pohjautuminen MOHO:on perustelee struktuuria sillä valmiit väittämät on suunniteltu kuvaamaan niitä asioita, joilla MOHO:n mukaan ymmärretään toimintaa. Myös terapian tuloksellisuuden arviointi mahdollistuu kalibroittujen arviointiskaalojen myötä. COSA:ssa keskitytään lisäksi asiakkaan vahvuuksien huomioonottamiseen ja vahvistamiseen sekä sen käyttö lisää terapeutin ja asiakkaan välistä kommunikaatiota, mitkä ovat keskeisiä asiakaslähtöisyyden elementtejä.

Kuten OSA:n käsikirjassakin (Baron ym. 2007) todetaan, on itsearviointimenetelmällä useita käyttötarkoituksia. Kuitenkin merkittävintä, käyttötarkoituksesta riippumatta, on arviointimenetelmää käyttävän terapeutin asiakaslähtöinen ideologia ja asenteet. Tähän tulokseen tulin myös yhteistyökumppaneiden kanssa keskusteltuani.

Erityisesti esimerkkiasiakkaiden ollessa COSA:n suosituskään nähden nuorimmasta päästä pohdin paljon väittämien kuvaavien asioiden todellista merkitystä tämän ikäisille lapsille. Pohdin tätä myös yhdessä toimintaterapeuttien kanssa ja totesimme, että väittämien kuvaavat asiat tulevat eri tavalla merkityksellisiksi myöhemmin varhaisteini-ikä lähestyessä. Tosin Lindholmin (2005: 21) mukaan lapsen onnistunut osallistuminen lapsuuden päivittäisiin toimintoihin on edellytys lapsen terveelle kehitykselle. Erityisesti asiakasesimerkki Teemussa tuli esille se, kuinka lapsen oli toisaalta helppo kertoa omasta suoriutumisestaan COSA:n avulla, mutta hän ajatteli väittämien liittyvä koti- ja kouluasioihin ja hänen oli vaikea ymmärtää ja hyväksyä, että niihin asioihin puututtaisiin terapiassa, jossa hän oli tottunut siihen, että taitoja opeteltiin esimerkiksi pelien kautta. Sen sijaan hieman vanhemmalle lapselle voisi olla hyvinkin tärkeää, että terapiassa vaikutettaisiin suoraan hänen arkeaan helpottaviin asioihin ja konkreettisesti harjoiteltaisiin jotakin COSA:sta noussutta asiaa, kuten pienten ostosten tekemistä. Terapeutin harkintaa vaatiikin se, missä vaiheessa lapselle aletaan tuoda ymmärrettäväksi toimintaterapian merkitystä hänen arkielämän kannalta ja missä vaiheessa lapselle aletaan antamaan enemmän vastuuta. Nuorimpien asiakkaiden kanssa COSA:a voi myös hyvin käyttää tämän asian herättelyssä.

8.3 Työn soveltuvuus ja jatkotyöskentelyehdotukset

COSA:n asiakasesimerkin tuottamisessa käytetty sisältörunko on luotu ensisijaisesti asiakasesimerkin luomiseen COSA:n käytöstä. Uskon, että sisältörunkoa voi helposti käyttää kuka tahansa COSA:n käyttöä kuvaavan asiakasesimerkin tuottamiseksi. Sisältörunkoa muokkaamalla sitä voisi myös hyödyntää apuna arviointi- tai terapiaprosessin kuvauksessa, koska sisältörungon vaiheet nousevat COSA:n käyttöprosessista, jonka on tässä työssä todettu keskeisesti liittyvä toimintaterapiaprosessiin.

Jatkotyöskentelynä voisi olla mielenkiintoista tutkia juuri lasten kokemuksia COSA:sta. Aiemmin jo pohdin sitä, minkälainen kokemus asiakkaille lopulta jäi COSA:n käyttöprosessista. Tarkastelussa voisi esimerkiksi vertailla eri-ikäisten lasten kokemuksia. COSA:n suositus käytöstä on 8-13-vuotiaille. Lapsen kehitys tuolla aikavälillä suurta ja erot kouluikäisen varhaisteini-ikäisen välillä tuo varmasti omat huomioitavat seikat myös COSA:n käyttöä ajatellen. Tieto lasten omista kokemuksista voisi ohjata COSA:a käyttäviä toimintaterapeutteja yhä asiakaslähtöisempään työskentelyyn.

8.4 Oman työskentelyn pohdinta

Opinnäytetyöni on ollut mielenkiintoinen prosessi. Lähtökohtaisesti lasten toimintaterapian arviointimenetelmän työstäminen tuntui hyvin kiinnostavalta, koska koen ammatillista kiinnostusta erityisesti lasten toimintaterapiaan. Myös omat kokemukset lasten toimintaterapiasta auttoivat asiakasesimerkkien muodostamisessa. Asiakastilanteisiin oli helppo eläytyä ja ymmärtää niiden toteutumista nojaten omiin kokemuksiin lasten kanssa työskentelystä.

On ollut antoisaa tehdä yhteistyötä kenttätöytä tekevien toimintaterapeuttien kanssa ja päästä näkemään, kuinka COSA:n käyttäminen on toteutunut erilaisissa tilanteissa. Mielenkiintoista on ollut myös seurata uuden arviointimenetelmän käyttöönottoa. Opinnäytetyön myötä olen syventänyt omaa ymmärrystäni kahdesta keskeisestä toimintaterapeutin työtä ohjaavasta teoriasta, Inhimillisen toiminnan mallista sekä asiakaslähtöisyydestä. Lisäksi kahteen eri toimintaterapiaprosessimalliin tarkempi tutustuminen on laajentanut omaa ymmärrystäni COSA:n käyttömahdollisuuksista osana terapiaprosessia.

Kuten työn luotettavuuden tarkastelussa totesin, heikkoutena työskentelyssä on ollut omien COSA:n käyttökokemusten vähäisyys. Aluksi minua mietitytti toisen terapeutin

perehdyttäminen COSA:an, kun ei itselläkään ollut kovin syvää tuntemusta arviointimenetelmästä. Terapeutti kertoi kuitenkin perehdytyksen olleen riittävä ja ensisijaisesti oman harjoittelun kautta saaneen COSA:n haltuun. Uskon itselläniikin olevan tämän työskentelyn jälkeen hyvät valmiudet ottaa COSA käyttöön omassa työssäni tulevaisuudessa.

Opinnäytetyön tekijänä tarkkailen omaa toimintaani kriittisesti. Opinnäytetyöprosessini ei ole jakautunut aivan tasaisesti, vaan aktiivinen työskentely on painottunut elokuukaudelle 2008. Asiakasesimerkin tuottamiselle, sisältörungon muodostamisesta valmiin esimerkin kirjoittamiseen, kolmen kuukauden ajanjakso on ollut aivan liian tiivis. Aikataulussa ei ollut tilaa äkillisille muutoksille, joita olisi voinut tulla esimerkiksi yhteistyötahon puolelta. Asiakasesimerkkien tuottaminen oli riippuvainen kenttätyötä tekevistä toimintaterapeuteista ja työn mukana tuomat muutokset ovat tuolloin aina mahdollisia. Yhteistyökumppaneiden osalta kaikki meni kuitenkin todella hienosti ja tiivis aikataulu ei kääntynyt yhteistyötä vastaan. Asiakasesimerkkien kirjoittamiseen varatun ajan olin kuitenkin aliarvioinut. En ollut huomionnut asiakasesimerkkien tarkistukseen ja muokkaamiseen varattavaa aikaa tarpeeksi, ja asiakasesimerkkien valmiiksi saattamisessa tuli kiire. Koska tiedonkeruu tapahtui niin mutkattomasti, olin kuvitellut asiakasesimerkin kirjoittamisen sujuvan suhteellisen helposti, kerätyn tiedon pohjalta. Johdonmukaisen ja kuvaavan esimerkin kirjoittaminen oli kuitenkin yllättävän vaikeaa. Esimerkeistä tulikin ensiksi kymmenen sivua pitkiä, pitäen sisällään hyvin yksityiskohtaista kuvausta COSA:n käytöstä. Kirjoittamisessa tuli kokoajan pitää mielessä, että kysymyksessä on COSA:n käyttöprosessin kuvaaminen, ei koko arviointi- tai terapia-prosessin, jollaisiksi esimerkit meinasivat ensin muotoutua.

Yksin työskentelyssä on ollut hyvät ja huonot puolensa. Työparia olisin kaivannut eniten opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa. Paljon aikaa kului siihen, että sain muodostettua kuvan siitä, mitä olin tekemässä ja tulisin tekemään. Myös käytännön asioiden järjestämisessä olisi ollut hyödyllistä, jos vastuuta olisi jakanut toinen henkilö, sillä yksikään puhelinsoitto tai sähköpostin lähettäminen ei tapahdu, ellei sitä itse tee. Kirjoittamisprosessissa yksin tekeminen on toiminut hyvin, tekstin tuottaminen on ollut sujuvaa, vaikkakin omalle kirjoitukselleen sokeutuu hyvin nopeasti. Opinnäytetyötäni on loppuvaiheessa lukeneet muut henkilöt ja heiltä tullut palaute on ollut erittäin tärkeää.

Myös asiakasesimerkkien kirjoittamisessa olisin kaivannut aktiivisemmin toisen henkilön kommentteja. Tähän olisi tosin ollut varmasti mahdollisuus työskentelyn toisenlaisella ajan käytöllä. Yksin tekeminen on mahdollistanut työskentelyn lähestulkoon oman aikataulun mukaan, missä on ollut heikkoutena se, että työstäminen on usein jäänyt viime tippaan. Pari- tai ryhmätyönä tehdyssä opinnäytetyössä jokainen on vastuussa omasta työskentelystään suhteessa kaikkien onnistumiseen, jolloin luonnollisesti toimii tehokkaammin, kuin vastatessaan vain itselleen. Pari- ja ryhmätyössä on etuna myös monipuolisemman näkökulman syntyminen työhön. Lopussa tulleesta kiireestä huolimatta asiakasesimerkeistä muodostui omasta mielestäni ja saamani palautteen perusteella COSA:n käyttöprosessia hyvin esittelevät kuvaukset.

LÄHTEET

- Asteljoki, S. – Pulli, S. 2006. The Child Occupation Self Assessment (COSA, version 2.1) – Lasten toimintamahdollisuuksien itsearviointi COSA:n esittely ja suomenosprosessi”. Opinnäytetyö. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Toimintaterapian koulutusohjelma.
- Baron, K. – Kielhofner, G. – Iyenger, A. – Goldhammer, V. – Wolenski, J. 2002. A User’s Manual for The Occupational Self Assessment (OSA) (Version 2.1). Chicago, USA: Model of Human Occupation Clearingshouse. Department of Occupational Therapy. College of applied health sciences. University of Illinois at Chicago.
- Coster, W. 2003. Occupation-Centered Assessment of Children. *The American Journal of Occupational Therapy* 52 (5). 337-344.
- Hirsjärvi, S. – Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin yliopisto. 47.
- Hynninen-Sundelin, I. – Pusa, H. 2007: Kari ja Kirsi – Kaksi esimerkkiä suomalaisen MOHOST –seulonta-arvioinnin käsikirjaan. Opinnäytetyö. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Toimintaterapian koulutusohjelma.
- Keller, J. – Kafkes, A. – Kielhofner, G. 2005a: Psychometric characteristics of the Child Occupational Self Assessment (COSA), Part one: An initial examination of psychometric properties. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 12 (3). 118-127.
- Keller, J. – Kielhofner, G. 2005: Psychometric characteristics of the Child Occupational Self Assessment (COSA), Part two: Refining the psychometric properties. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 12 (4). 147-158.
- Keller, J. – Kafkes, A. – Federico, J. – Kielhofner, G. 2005b: The Child Occupational Self Assessment COSA. Version 2.1. Chicago, USA: Model of Human Occupation Clearingshouse. Department of Occupational Therapy. College of applied health sciences. University of Illinois at Chicago.
- Kielhofner, G. 2008: Model Of Human Occupation. Theory and application. Fourth edition. Philadelphia, USA: Lippincott Williams and Wilkins, a Wolters Kluwer business.
- Lindblom, A. 2005. ”Mä haluan oppia hyppimään hyppynarulla” – tavoiteasetteluprosessi lasten toimintaterapiassa CO-OP –lähestymistavan mukaan. *Toimintaterapeutti* 5: 20-22.
- Mulligan, S. 2003. Occupational Therapy Evaluation for Children. A Pocket Guide. Philadelphia, USA: Lippincott Williams and Wilkins, a Wolters Kluwer business. 3.

- Pollock, N. – McColl, M.A. 1998. Assesment in Client-Centered Occupational Therapy. Teoksessa Law, M. Client-Centered Occupational Therapy. USA: Slack. 92-93.
- Räisänen, A. 1995. Itsearviointin käsite ja luonne. Teoksessa Kilpinen, B. – Salmio, K. – Vainio, L. – Vanne, A. (toim.) Itsearviointin teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: ope-
tushallitus. 16.
- Salo-Chydenius, S. 2001. Itsearviointi toimintaterapian välineenä mielenterveystyössä. Kuntoutus 1. 24-31.
- Shemeikka-Oubella, J. 2007: Lasten toimintamahdollisuuksien itsearviointi (COSA, version 2.1). Toimintaterapeuttien kokemuksia COSA:n käytöstä ja toimivuudesta. Opinnäytetyö. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Toimintaterapian koulutusohjelma.
- Stanton, S. – Thompson-Franson, T. – Kramer, C. 2002. Linking Concepts to a Process for Working With Clients. Teoksessa Enabling Occupation: An Occupational Therapy Perspective. Ottawa: Canadian Association of Occupational Therapy, 56-94.
- Sturgess, J. – Rodger, S. – Ozanne, A. 2002. A Review of the Use of self-Report Assessment with Young Children. Brirish Journal of Occupational Therapy. 65 (3). 108-115.
- Vilkka, H. – Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi. 51-63.

SISÄLTÖRUNKO

Valmistelu

- **1. Asiakkaan kuvaus** (johdattelee COSA:n käytön perustelemiseen)
 - o tarkoituksenmukaiset taustatiedot
 - o asiakkaan tahto, tottumukset, suorituskyky, ympäristö → toiminnallinen käyttäytyminen (viitekehys)
 - o toiminnallinen pätevyys ja identiteetti → toiminnallinen osallistuminen (viitekehys)

- **2. COSA:n käytön perusteleminen**
 - o soveltuvuuden määrittely (käyttöominaisuudet)
 - o terapeutin ajattelu ja perustelu (lähestymistapa, viitekehys)
 - o ulkopuolisten perusteiden kuvailu esim. koulun tai kodin huolenaiheet

- **3. tarvittavista tukitoimista päättäminen**
 - o sovellutus (käyttöominaisuudet)
 - o asiakkaan tarpeiden ja ominaisuuksien huomioiminen → yksilöllisyys (lähestymistapa)

- **4. ympäristön valmisteleminen**
 - o suositukset ympäristölle (käyttöominaisuudet)

Käyttö

- **5. COSA:n tarkoituksen selittäminen asiakkaalle**
 - o selittämisen toteutuminen (käyttöominaisuudet)
 - o käsitteellisen taustan tuominen arkikielelle → asiakaslähtöisyys, toiminnallinen pätevyys, arvot (lähestymistapa, viitekehys)

- **6. asiakkaan orientoiminen käyttöön**
 - o orientoimisen toteutuminen (käyttöominaisuudet)
 - o lapsen oman näkemyksen korostaminen → asiakaslähtöisyys (lähestymistapa)

- **7. käyttötilanteen kuvailu**
 - o käyttötilanteen toteutuminen (käyttöominaisuudet)
 - o lapsen keskittyminen ja tunnetila, väittämien ymmärtäminen, tilanteen sujuvuus

(- vanhemman tai muun henkilön täyttämä COSA)

Vastausten tulkinta

- **8. asiakkaan vastausten läpikäyminen ja keskustelua vaativien osa-alueiden määrittelyminen, terapeutin toimesta**
 - o vastausten läpikäymisen toteutuminen (käyttöominaisuudet)
 - o pätevyyden ja arvojen väittämien sopusoinnun tai erojen tunnistaminen, asiakkaan vahvuuksien huomiointi, asiakkaan poikkeavaa näkemystä osoittavien väittämien huomiointi (viitekehys, lähestymistapa)

- **9. pätevyyden ja tärkeyden väittämien vastauksista keskusteleminen asiakkaan kanssa**
 - o keskustelun toteutuminen (käyttöominaisuudet, lähestymistapa)
 - o asiakkaan perustelut vastauksille (lähestymistapa)
 - o määritelyihin vaikeuksiin vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen, toiminnallisen pätevyyden ja identiteetin esiintulo (viitekehys)

Tavoitteiden asettelu

- **10. tavoitteiden tärkeysjärjestyksen määrittelyminen**
 - o tavoitteiden asettelun toteutuminen (käyttöominaisuudet)
 - o tärkeimpien muutoskohteiden määrittäminen, asiakkaan toivomus tuloksista (lähestymistapa)
 - o tavoitteista päättäminen (lähestymistapa, viitekehys)
 - o keinot tavoitteisiin pääsemiseksi (lähestymistapa, viitekehys)

Seuranta

- **11. seuranta-arvioinnin tekeminen**
 - o nykytilanne → toiminnallisen käyttäytyminen ja osallistuminen (viitekehys)
 - o seuranta-arvioinnin toteutuminen (käyttöominaisuudet)
 - o keskustelu ja uusien tavoitteiden asettelu vaiheen 9. mukaan